

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Kokej

**Vprašanje suverenosti v obdobju neoliberalnih demokracij:
Primer privatizacije vodnih virov**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Kokej
Mentor: izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

**Vprašanje suverenosti v obdobju neoliberalnih demokracij:
Primer privatizacije vodnih virov**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zaključek magistrskega študija ne predstavlja konec izobraževanja, temveč nov, kritičen pogled na delovanje družbe, na podlagi katerega se odpirajo nova vprašana in želja po razumevanju le teh. S tega razloga bi se rad zahvalil staršema, da sta mi omogočila študij ter me podpirala tudi takrat, ko kaj ni šlo. Zahvalo bi rad namenil tudi mentorju dr. Žigi Vodovniku za pomoč ob zaključku študija ter dekletu za potrpljenje ob nastajanju magistrskega dela.

Vprašanje suverenosti v obdobju neoliberalnih demokracij: Primer privatizacije vodnih virov

Mednarodno skupnost vse bolj prepletajo gospodarski dogovori različnih organizacij, ki omogočajo razvoj trga ter dvig konkurence. Med organizacije štejemo tudi države, ki se v boju za dosego višje stopnje konkurenčnosti na trgu preko različnih sporazumov pričnejo podrežati drugi politični volji. Slednje v večini primerov za rešitev ekonomskih bremen ter dvig gospodarske rasti državi ponujajo tehnično pomoč in smernice za reformo ekonomske politike. Temeljni del ekonomske reforme sestavlja privatizacija državnih družb, ki pri zagotavljanju življenjsko pomembnih dobrin in storitev v večini primerov predstavlja monopolno dejavnost. S primerom privatizacije družb, ki državljanom zagotavljajo dostop do vodnih virov na podlagi vzorca iz treh držav, predstavljamo državo kot skupek elementov, ki tvorijo sistem oz. organizacijo v mednarodnem okolju, na katerega določene organizacije, kot so IMF in Svetovna banka, vršijo različne pritiske pri oblikovanju nacionalne ekonomske politike. Na podlagi pregleda tovrstnega sistema ugotavljamo, ali umik države kot nadzornega in regulativnega telesa pri zagotavljanju javnih dobrin vpliva na demokratični deficit oz. moč državljanov ter posledično na suverenost države.

Ključne besede: moč, demokracija, suverenost, vodni viri, privatizacija.

The Question of Sovereignty in Era of Neoliberal Democracies: The Water Privatisation Case

International community is increasingly intertwined with economic agreements of various organizations, which enable market development and increase of competition. Organizations also include countries, which in fight for achieving higher level of competitiveness in the market begin to subordinate to another political will through various agreements. In most of the cases, the latter offer technical help and guidelines for a reform of economic policy to the state for solving economic burdens and increase in economic growth. A fundamental part of economic reform is encompassed by a privatisation of the state companies, which in providing vital goods and services in most of the cases represent monopolistic activity. With the case of privatisation of companies, which ensure the citizens access to water based on the sample from three countries, we present a state as a whole of elements, which form a system or organization in international environment, on which organizations, such as IMF and World Bank exert pressures in formation of national economic policy. Based on overview of this kind of system we establish whether the withdrawal of the state as a supervisory and regulatory body in ensuring public goods influences a democratic deficit or the power of citizens and consequently the state's sovereignty.

Key words: power, democracy, sovereignty, water, privatisation.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	7
2	METODOLOŠKI OKVIR	10
2.1	Cilj in namen	10
2.2	Raziskovalno vprašanje in hipoteza	11
2.3	Raziskovalne metode in tehnike	11
2.4	Struktura magistrske naloge	12
3	TEORETIČNO IZHODIŠČE	14
3.1	Suverenost	14
3.1.1	Neodtujljivost, neodvisnost in nedeljivost suverenosti	15
3.2	Demokracija	15
3.3	Liberalizem	19
3.3.1	Moderni liberalizem	20
3.3.2	Neoliberalizem.....	21
3.4	Mednarodne organizacije	23
3.4.1	ECB – Evropska centralna banka	24
3.4.2	Mednarodni denarni sklad ter Svetovna banka.....	27
4	PRIVATIZACIJA VODNIH VIROV	37
4.1	Primer privatizacije vodnih virov	39
4.1.1	Bolivija – Cochabamba	39
4.1.2	Poskus privatizacije v Nemčiji – Berlin	41
4.2	Ukrepi za preprečitev privatizacije vodnih virov v Sloveniji	43
5	VEČNIVOJSKI VPLIV NA SUVERENOST	46
6	ZAKLJUČEK	56
7	LITERATURA	58

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Teoretične povezave demokratičnih modelov	16
Slika 3.1: Delovanje IMF	29
Slika 4.1: Sistem zagotavljanja vodnih virov v Cochabambi.....	47
Slika 4.2: Sistem zagotavljanja vodnih virov v Republiki Sloveniji	50

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Ključni ukrepi EMU za nastanek ECB.....	25
Tabela 3.2: Indeks moči posamezne države članice v obeh odborih, glede na zahtevano kvoto, ki je potrebna za potrditev predloga.	32
Tabela 4.1: Javni odpor privatizaciji vode in energije	49

1 UVOD

»Čezmejna intenzifikacija ekonomskih, političnih, družbenih in kulturnih odnosov« (Svetličič 2004) po Holmu in Sorensenu pomeni globalizacijo (Svetličič 2004).

Politično-ekonomska definicija globalizacijo predstavlja kot spremembo kapitalizma. Gibalo vseh družbenih sprememb so ekonomske spremembe, ki so jih povzročile mednarodne korporacije s svojo močjo na političnem področju, pri odpravi ovir za njihov razvoj in delovanje (Deželan 2014). S tem se lahko navežemo na oblikovanje t. i. GATT – General Agreement on Tariffs and Trade (Splošni sporazum o tarifah in trgovini), kmalu po II. svetovni vojni, ki ga je sestavljalo 23 držav. GATT je postal najbolj efektiven instrument svetovne trgovinske liberalizacije in igral glavno vlogo pri širitvi svetovne trgovine v 20. stoletju. Sporazum je do leta 1994 združeval 128 držav, danes pa ga poznamo pod kratico WTO – World Trade Organization (Svetovna trgovinska organizacija) in združuje 159 držav. Glede na razvitost države oz. moč gospodarskih družb v posamezni državi, le-te odražajo moč v mednarodnih finančnih institucijah, kot so Mednarodni denarni sklad (v nadaljevanju: IMF) ter Svetovna banka. Sklicujoč na Deželana (2014) se s tega razloga družbeni in kulturni vzorci najmočnejših preko mednarodnih finančnih institucij reflektirajo oz. implementirajo v druge vzorce po svetu (t. i. komodifikacija¹).

Če se osredotočimo na politično globalizacijo, je na prvem mestu vprašanje suverenost države. Po mnenju Helda se moč nacionalne države umika nekemu splošnemu svetovnemu vladanju oz. politiki. Padec moči oziroma zmanjšanje stopnje suverenosti je posledica širjenja ekonomske, kulturne pa tudi družbene povezanosti med ljudmi (Held 1989). Zgoraj omenjene povezave so vidne predvsem skozi vključevanje v večje politične sisteme, kjer izstopa primer Evropske unije ter obvezen prenos dela suverenosti na nadnacionalno politično organizacijo. Temu sledijo tudi nekatere druge multilateralne pogodbe držav z organizacijami, kot so OPEC², NATO³, APEC⁴, in mednarodnimi organizacijami UN⁵, WTO in IMF. S krepitvijo tovrstnih organizacij se manjša moč in posledično tudi suverenost države, na drugi strani pa se oblikuje neka supranacionalna država, ki preko ekonomske pa tudi politične moči oblikuje in izvršuje

¹ Komodifikacija v našem primeru pomeni spremembo mišljenja družbe o neki stvari, ki je še ne dolgo tega bila povsem odveč ali pa predstavljala nek tabu, sedaj pa je postala element povpraševanja (Stražišar 2004).

² OPEC – Organisation of the Petroleum Exporting Countries (Organizacija držav izvoznic nafte).

³ NATO – North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija severnoatlantskega sporazuma).

⁴ APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation (Azijsko-pacifiško ekonomsko združenje).

⁵ UN – United Nations (Združeni narodi).

nova pravila (Waters 2002, 124). Z rastjo IGOs – International Government Organization (mednarodnih vladnih organizacij), še bolj pa INGOs – Internacional Non-government Organization (mednarodnih nevladnih organizacij), se spreminja tudi razvoj režimov, struktura držav, interpreti ter širina mednarodnega prava, kar pomeni oblikovanje kompleksnega in večplastnega mednarodnega političnega sistema (Held in drugi 1999, 85). To nas pripelje do javno-političnega procesa, kjer faze tega zaradi sprememb javno-političnih igralcev oz. akterjev niso več zgolj predmet nacionalne oblasti, temveč je tu prisoten vpliv nadnacionalnih institucij ter kapitala mednarodnih organizacij.

Ravno vplive zunanjih igralcev na politiko države si lahko ogledamo skozi t. i. svetovno privatizacijsko reformo, ki jo je sprožila neoliberalna politika zahodnih demokracij in se v največji meri odraža preko IMF in Svetovne banke.

Pojem privatizacija predstavlja prenos lastništva z javnega sektorja v zasebne roke (Tičar 1996). Širina pojma privatizacija zajema naslednje elemente:

- deinstitucionalizacija, pri kateri država ohrani nadzor nad ceno, dostopom in standardi, medtem ko financiranje in distribucijo prevzame zasebna družba,
- deregulacija predstavlja zmanjševanje regulacije države z namenom večje svobode pravnih subjektov ter
- liberalizacija, kadar se omogoči novim igralcev vstop na trg (Zalar 1999).

Skozi magistrsko delo bomo na podlagi privatizacije javnega sektorja poskusili ugotoviti, kakšne posledice doprinese tovrsten pristop na državo kot demokratično in suvereno institucijo.

Direktiva Evropske komisije (v nadaljevanju EK) o podeljevanju koncesij za upravljanje z vodnimi viri nam omogoča izbor katerekoli države, ki je trenutno članica Evropske unije. Na primer Češka predstavlja državo, ki je idejo neoliberalne politike sprejela s previdnostjo in pri izvedbi prestrukturiranja vključila tudi elemente regulacije s tem pa dosegla veliko boljše rezultate kot ostale vzhodnoevropske države (Bugarič 1996). V vzhodni Evropi obstaja prepričanje, da je neoliberalni pristop k ekonomski reformi edini pravi način, zato se redke države odločijo za uvedbo regulativnih elementov pred pričetkom privatizacije državnih podjetij. Slednje vodi v dezinvestiranje ter beg kapitala (Nahtigal 1996).

Ob primerjavi z Latinsko Ameriko ugotavljamo, da se je privatizacijski val najhitreje pričel v Čilu sredi 70. let in še vedno traja. Nekoliko drugačen pristop je imela Brazilija, kjer je bil

postopek privatizacije odvisen od stopnje dolga (Pinera in Glade 1990). Primer Bolivije na drugi strani dviguje zanimanje s primerom privatizacije vodnih virov, kjer je civilna družba s svojim nasprotovanjem dosegla ponovno nacionalizacijo vodnih virov.

Vprašanje privatizacije oz. njen vpliv nam bo predstavil moč klasičnega liberalizma, ki s svojo prisotnostjo v političnem okviru vpliva na oblikovanje oz. interpret suverenosti in demokracije. Uvodoma smo že omenili, da gre za konflikt med liberalizmom in demokracijo. Slednja postaja vse bolj omejena, ker večina ne more več prosto odločati zaradi vprašanja svoboščin, ki morajo ostati nedotakljive. Del med svoboščinami in večinskim mnenjem bo tisti, kjer se bo iskala povezava, pa tudi razkorak med liberalizmom in suverenostjo demokracije. Privatizacija vodnih virov bo naš ključni dejavnik, ki bo prikazal, kakšen je lahko vpliv na večino, na demos, to pa bo tudi prikaz, kako deluje liberalizem – kot pravi Bobbio (1990, 88): »Konflikt med liberalizmom in demokracijo se kaže v situaciji, ko liberalna doktrina sprejme demokracijo kot metodo ali skupek pravil igre, hkrati pa želi določiti, kdaj so ta pravila potrebna in kdaj ne«.

Privatizacija državnih družb je pravzaprav eksperiment na globalni ravni, ki ga lahko razumemo zgolj skozi sistematično primerjalno analizo, kjer preverjamo moč, meje in dolgoročne posledice (Glade 1990, xii). Prav rezultat tovrstnega eksperimenta pa bomo poskusili povzeti v zaključku, ki nam bo pokazal smernice razvoja demokracije ter ključnih elementov, ki temu prispevajo.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Cilj in namen

Priprava magistrske naloge zahteva, da uvodoma predstavimo raziskovalne metode in tehnike, s katerimi bomo na osnovi analize privatizacije vodnih virov spoznali vpliv ekonomske politike na interpret suverenosti in demokracije, ki je tudi cilj magistrskega dela.

Zaradi enostavnejšega razumevanja korelacije med pojmi demokracija, suverenost in (neo)liberalizem bomo nalogo razdelili na teoretični del, v katerem bomo poleg definicije suverenosti, ki predstavlja absolutno avtoriteto, katere moč izvira s strani ljudi (Held 1989, 57), razdelali tudi demokracijo in liberalizem. Pojma je potrebno razumeti kot povezavo med ekonomskimi spremembami in trenutno ideološko ter politično prakso, ki pravzaprav izvira iz teh sprememb. Gre za razvoj kapitalistične misli na globalni ravni, njena politika pa želi prisiliti vlado, da se distancira od regulatornih mehanizmov, javnega financiranja ter od socialne države, namesto tega pa se mora posvetiti tehnokratskemu pristopu v upravljanju oz. administraciji, ki bo bolj naklonjena trgu in primernejša za kapitalizem (Kingfisher in Moskovsky 2008). Zavedati se moramo, da je država »edini igralec, ki lahko očisti pretekle sile ali krmari okoli njih ter omogoči spremembe, ki si jih družba želi. V Franciji ta koncept imenujejo »volontarisme«. Koncept volontarisme ali aktivna država je ključen del našega pristopa k modernizaciji (Pikalo 2003, 39).

S to teoretično podlago se bomo podali v empirijo, kjer bo glavna tema privatizacija vodnih virov, kot odraz realne politike in prakse pri spremembi suverenosti in pojma demokracije. Ob pojmu privatizacije nas bodo spremljali tudi drugi elementi, ki so sestavni del nekega sistema politike upravljanja, ter jih bomo uporabili kot oporne točke za doseg prejšnjih zastavljenih ciljev.

Empirični del je študija primera, kjer bomo preučevali en primer, ki bo vseboval več enot analize (t. i. Embedded Single Case Study) (Yin 2003, 42). Študija primera bo tako vprašanje suverenosti, enote analize pa privatizacija vodnih virov v naslednjih državah: Nemčija, Bolivija ter Slovenija kot primer države, ki želi preko policy procesa preprečiti privatizacijo vodnih virov. Cilj naloge je, da ob vsaki enoti analize oblikujemo pregled sistema zagotavljanja vodnih virov, slednji pa nam je v pomoč pri ugotavljanju vpliva izvedene aktivnosti novega igralca v

sistemu. Na podlagi tovrstnih ugotovitev si bomo lahko odgovorili na vprašanje o vplivu neoliberalne politike na pomen suverenosti in demokracije.

2.2 Raziskovalno vprašanje in hipoteza

S pomočjo spodaj navedenih raziskovalnih vprašanj bomo preverjali dosego zastavljenih ciljev magistrske naloge:

- Ali neoliberalna ideja povzroča demokratični deficit in ali s tem zmanjšujemo tudi moč družbe? Razlog za to iščemo v konfliktu liberalizma in demokracije ter v omejevanju večine oziroma večinskega mnenja s pravili, medtem ko naj bi individualizem deloval bolj svobodno.
- Ali je neoliberalni pristop v politiki ključ do deregulacije in izkoriščanja javnih dobrin? Umik države iz trga pomeni tudi umik iz nekaterih javnih organizacij, ki imajo monopol na trgu, to pomeni možnost izkoriščanja v prid lastnikom ter v breme uporabnikov, kot primer bomo uporabili privatizacijo vodnih virov.
- Kako se kaže privatizacija vodnih virov kot odraz vpliva neoliberalizma na suverenost? Privatizacija javnih družb je del gospodarskih reform, ki jih je posamezna država sprejela kot pogoj za dosego neke stabilnosti ali pa zgolj članstva v mednarodni ekonomsko-politični organizaciji.

Globalizacija neoliberalne ideje ter njenih elementov privatizacije, ki spodbujajo individualizem, se je dodobra zasidrala v »mladih« demokracijah, ki so naredile politično-sistemski preskok. Zato bomo poleg raziskovalnih vprašanj analizirali tudi tezo, ki se glasi:

»Z razvojem liberalne demokracije suverenost izgublja na pomenu. Tako z omejevanjem družbe pri javnih dobrinah, ki so eksistenčnega pomena, s strani posameznikov in njihovih interesov, povzročimo zavzemanje družbe za obuditev pomena suverenosti«.

2.3 Raziskovalne metode in tehnike

- *Analiza in interpretacija sekundarnih virov oziroma pregled literature (literature review).* Gre za ponovni vpogled, analizo in sintezo že obstoječih spoznanj o preučevani vsebini (knjige, znanstveni članki, evalvacije, publikacije, ki obravnavajo izbrano tematiko in gradiva z internetnih strani vpletenih akterjev). Na ta način bomo spoznali

oblikovanje demokracij v posameznih državah, ugotovili moč neoliberalne ideje ter regulatornih politik, kar nam bo v pomoč pri komparativni in deskriptivni analizi.

- *Metoda diskripcije*, s katero bomo predstavili stanje v posamezni državi in moč posameznih elementov, vpliva na oblikovanje nacionalne politike s področja zagotavljanja enakosti in svobode. Na podlagi pridobljenih podatkov bomo lahko naredili *primerjalno analizo* med Evropskimi postsocialističnimi državami in državami Latinske Amerike. Primerjalna analiza nam bo ponudila vpogled v trenutno stanje demokracije in vpliv neoliberalnih idej na demokratični sistem. S tovrstno analizo bomo poskusili potrditi ali zanikati našo tezo.
- *Študija primera* – gre za metodo zbiranja podatkov in jo v večini uporabljamo kot raziskovalno metodo, saj je hitra, stroškovno učinkovita ter nam pušča prostor za impresionistično analizo situacije. Pripomore k identifikaciji odnosov/obnašanja ter identifikaciji novih spremenljivk, za katere nismo pričakovali, da bodo kakorkoli povezane z našim problemom (Majchrzak 1984, 63). Glede na izbor tipov študij primera po Yin-u smo izbrali t. i. večnotno študijo primera (Embedded Single Case Study). S tovrstno študijo lahko testiramo že obstoječo ali oblikujemo novo teorijo, hkrati pa primer preiskujemo v različnih časovnih točkah (Yin 2003).

2.4 Struktura magistrske naloge

Zasnova magistrskega dela bo razdeljena na štiri področja. Prvi del naloge v epistemološkem smislu zajema definicijo suverenosti, demokracije in liberalizma. Seznanili se bomo s pomenom posameznih pojmov, hkrati pa nakazali njihov razvoj tekom sprememb v politični, družbeni in ekonomski kulturi. Razumevanje posameznega pojma, vpliv družbe na njih ter sprememba njihovega interpreta je temelj magistrske naloge. Drugi del naloge je nadaljevanje definicije liberalizma, v katerem bomo predstavili tri ključne mednarodne igralce, ki s svojo močjo vplivajo na oblikovanje nacionalnih politik. Poleg samega delovanja mednarodnih organizacij bomo določili tudi indeks moči posameznih držav znotraj organizacij ter na podlagi tega razumeli sprejem določenih ekonomskih politik v posameznih državah.

V tretjem delu bomo problematiko privatizacije prikazali na študiji primera v kateri so zajete tri države. Dva izmed primerov bosta prikazovala potek privatizacije vodnih, med tem ko bomo v primeru Slovenije spoznali ukrepe proti privatizaciji ter pritiske zunanjih igralcev. Gre pravzaprav za uvod v zadnji, četrti del magistrske naloge z naslovom večnivojski vpliv na

suverenost. Privatizacijo vodnih virov bomo prikazali skozi obliko delovanja odprtega sistema, v katerem moč razbrati vplive zunanjih elementov na sistem. Posledice tega se bodo odražale tako, da bodo nastali novi elementi znotraj sistema, prav tako bo prišlo do variacije moči med elementi. Na podlagi poznavanja vseh štirih delov magistrske naloge bomo lahko podali sklepne ugotovitve, ki nam bodo v pomoč pri potrjevanju teze in odgovorih na zastavljena raziskovalna vprašanja.

3 TEORETIČNO IZHODIŠČE

3.1 Suverenost

Širši interpret suverenosti razumemo kot razliko med politično družbo od ostalih združb. Diferenca temelji na vrhovni oblasti in pravici do ukazovanja. Tako se politična družba loči od ostalih združb, saj ima možnost uzakonitve nasilja oz. formulacije moči skozi zakone, s čimer se suverenost označi kot pravna racionalizacija oblasti. Interpreti suverenosti se delijo, glavne razlike lahko črpamo od Bodina in Hobbesa, kjer prvi zagovarja suverenost kot »pravico do dajanja in ukinjanja zakonov« (Matteucci 1999, 169–171), medtem ko Hobbes preferira moč prisile. (Matteucci 1999, 169–171). Za zagotovitev delovanja suverenosti morata sodelovati obe interpretaciji, saj v nasprotnem primeru, kjer suveren ne bo imel sredstev za zagotavljanje zvestobe, tudi ljudstvo ne bo izpolnjevalo svojih obveznosti. Suverenost ne smemo obravnavati kot samostojno telo, temveč kot sistem elementov, ki med seboj sodelujejo (Rousseau 2001, 24–25). Suverenost ljudstva je sinteza moči in prava, delovanja in soglasja (Matteucci 1999, 185).

Pomembnost suverena je Hobbes prikazal skozi eksperiment, kjer je glavni element naravno stanje. Posameznika potisne v prostor maksimalne entropije in tako na podlagi njega izve, da gre v takem primeru za »vojno vseh proti vsem« (Held 1989, 56).

S tem rezultatom si je postavil dve vprašanji:

- »V kakšnih okoliščinah bodo posamezniki dovolj zaupali drug drugemu, da bodo zastavili svojo pravico do vseh stvari?«
- »Kako lahko posamezniki kupčujejo drug z drugim, ko se v določenih okoliščinah lahko zgodi, da je v interesu nekaterih ljudi pokvariti kupčijo?« (Held 1989, 56).

V kolikor želimo zagotoviti normalno delovanje civilne družbe oziroma omejiti entropijo v prostoru, je potrebna vzpostavitev pravnega reda, ki določa stopnjo svobode in avtonomnosti civilne družbe (Rizman 2008). S tem ne gre zgolj za omejevanje suverena, temveč tudi za prenos pravic na avtoriteto. Na ta način družba preda svoje pravice na avtoriteto, ki ima moč regulacije posameznikov, da se držijo dogovorov. Na ta način nastane »učinkovita in legitimna zasebna in javna sfera, družba in država« (Held 1989, 56). Ravno enotnost različnih interesov ter pluralnost glasov, združenih v avtoriteti, predstavlja suvereno državo (Held 1989, 57).

3.1.1 Neodtujljivost, neodvisnost in nedeljivost suverenosti

O neodtujljivosti suverenosti lahko govorimo takrat, ko je politična oblast javna funkcija in z njo tako ni mogoče razpolagati (Matteucci 1999, 173). »Sile države lahko skladno s smotrom njene ustanovitve – ki je skupna blaginja – usmerja le obča volja« (Rousseau 2001, 31). Trenutna delitev suverenosti na zakonodajno, sodno in izvršno je posledica napačne predstave o suverenu, saj imajo za oblast zgolj dele telesa in ne celote (Rousseau 2001, 31).

S pričetkom pluralizma se je pomen suverenosti zmanjšal, saj tekmovanje za politično oblast ter delitev le-te pomeni nezmožnost uveljavitve suverena. Razgradnja političnega telesa in razpršenost monopola pomeni razgraditev družbenega telesa ter zmanjšanje »moči« suverena, kar posledično vodi v naravno stanje (Matteucci 1999, 188–189).

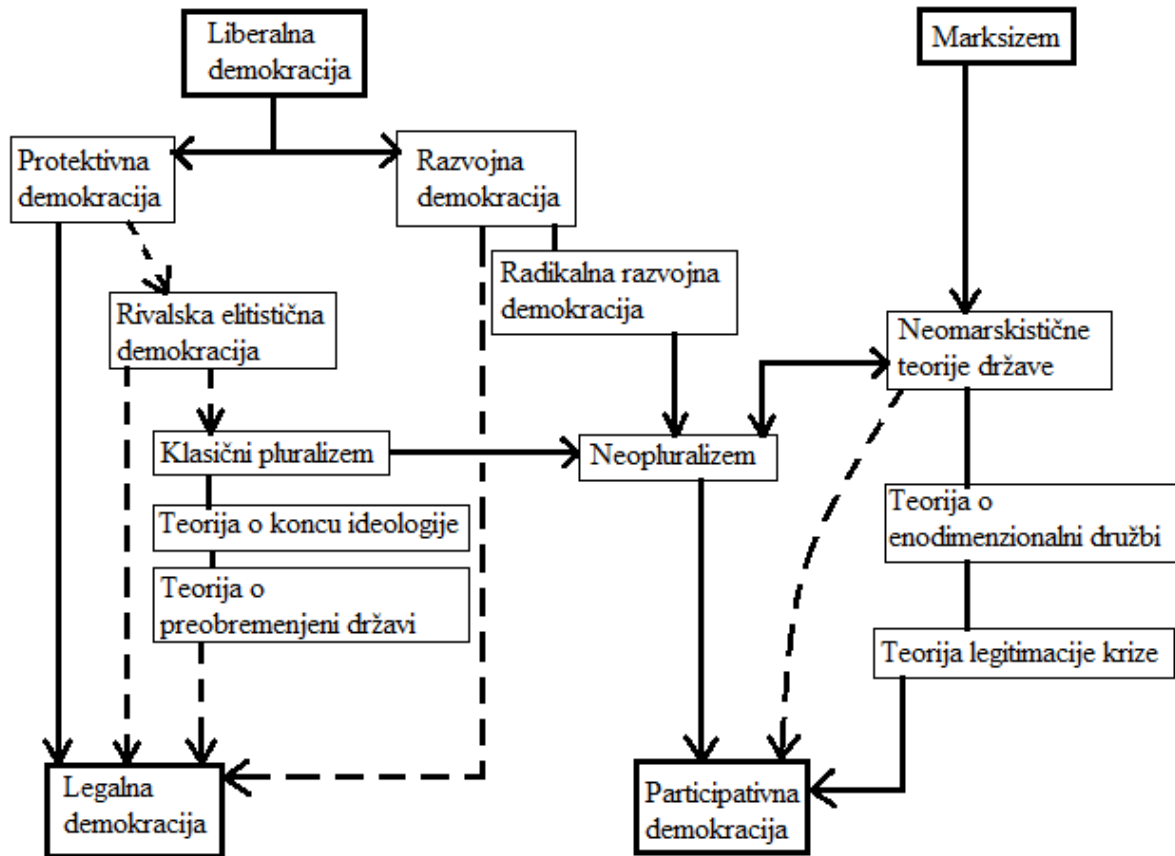
3.2 Demokracija

»Popolne demokracije nikoli ni bilo in je ne bo, saj je vladavina večine nad manjšino v nasprotju z naravnim redom« (Matteucci 1999, 66).

Demokratska ureditev je postala najbolj pogosta oblika družbenega sistema, navkljub temu, sklicujoč na Churchilla, da gre za najslabšo obliko vladanja, a žal trenutno ni boljše izbire (Held 1989, 13). Izraz demokracija je sestavljen iz korena demos (ljudstvo) in kratein (vladati), prikazuje pa popolno nasprotje v primerjavi z monarhom ali aristokratsko vladavino. V osnovi gre za vladavino ljudstva, s čimer naj bi se kazala politična enakost med ljudmi (Held 1989, 13). Interpretacija besede demokracija se skozi čas spreminja, kot se spreminja politična misel. Obdobje Perikleja je obdobje klasične demokracije, kjer je »oblast v rokah vseh ljudi in ne manjšine. Ko gre za reševanje zasebnih sporov, je vsakdo enak pred zakonom; ko gre za postavljanje ene osebe pred drugo na položaje javne odgovornosti, ne šteje pripadnost določenemu razredu, temveč dejanska sposobnost, ki jo človek poseduje. /.../ Mi Atenci sprejemamo odločitve v politiki sami ali pa jih podvržemo temeljiti razpravi« (Held 1989). Gre torej za družbo, ki ima neposredno, suvereno oblast. Kritično misel na tovrstno družbeno ureditev sta podala Aristotel in Platon, slednji je slabost prikazal skozi metaforo kapitana ladje. Metafora govori, da bodo voditelji vedno odvisni od volivcev, kar pomeni delovanje po zahtevi ljudstva. Gre za odmik od modrosti, hkrati pa upad stopnje avtoritete, reda in stabilnosti (Held 1989). Atenska demokracija je postala neko merilo, ki ga je kasneje zahodni svet vzela za svoje.

Interpretacija demokracije je zelo razvejana ter odvisna od drugih prisotnih elementov sistema. Tako lahko model demokracij povzamemo po Heldu:

Slika 3.1: Teoretične povezave demokratičnih modelov

Vir: Held (1989, 214)

Različne interprete demokracije zasledimo tudi pri drugih avtorjih. Tocqueville je le to večkrat reinterpreteral. V letu 1835 je postavil definicijo, kjer »Democratie« pomeni suverenost ljudstva in vladavino večine. Se pravi, da ne glede na obliko vladavine, je ta demokratična vsakič, ko vlada ljudstvo, ki odseva voljo večine. Tocqueville razlaga, »da pod vladavino demokracije manj razsvetljeni vladajo bolj razsvetljenim« (Schleifer 1997, 123–125). Z interpretom v letu 1838 pa interpretu »Democratie« dodaja, da gre za družbo brez skrajnih razlikovanj, odprto družbo, ki omogoča vsem enake priložnosti. V tej družbi bi bili posamezniki prepričani v enake možnosti doseganja svojih prizadevanj (Schleifer 1997, 130).

Tudi Rousseau je postavil podobno definicijo demokracije, in sicer »samo tisti, ki uživa resnično enakost v družbi, je resnično svoboden« (Alatri 1980, 131–134). Tak pristop pa je možen zgolj z nastopom vsega ljudstva proti družbeni neenakosti (Alatri 1980, 131–134).

Madison (1788) je v spisu *The Federalist*, no. 39., zapisal, da mora ustava določiti vrsto političnega sistema. Zglede je jemal z Evropskih držav, kot so Poljska, Velika Britanija, Nizozemska in Benetke, iz njih pa luščil zgolj najboljše. Republika je vladavina, katere oblast izvira iz ljudstva, ne zgolj iz privilegiranega razreda, osebe, ki izvajajo oblast, pa so imenovane posredno ali neposredno. Za zaščito vseh interesov se oblikuje dvodomni sistem (Madison 1788). V spisu *The Federalist*, no. 10., se postavijo idejni temelji ameriške države in bistvo sistema. Stranke, ki se takrat imenujejo frakcije, so nestabilne, nepravilne in nespoštljive ter v popolnem nasprotju s skupnimi interesi. Toda z ukinjanjem strank bi se ukinila svoboda, tako se ne more odstraniti vzroka za slabe lastnosti frakcij, lahko pa se le-te omeji tako, da se pojavi večinska stranka, ki »zle« namere manjšinske stranke zajezi (Madison 1787). Tovrstni obliki demokracije nasprotuje Matteucci, saj je vladavina večine nad manjšino v nasprotju z naravnim redom (Matteucci 1999).

Demokracija naj bi se identificirala s politično enakostjo, suverenostjo ljudstva in vladavino večine. Dahl citira Aristotela: »Najbolj pristna je demokracija, ki nosi to ime predvsem zaradi v njej prevladujoče enakosti: to je tisto, kar v tej državi narekuje zakon – da revni niso nič bolj podrejeni kot bogati« (Dahl 1997, 39). Dahl nam je ponudil razmislek o *populistični demokraciji*, ki zagovarja večinsko razmišljanje. V samem začetku poglavja nam ponudi izjave različnih političnih mislecev in s tem prebudi v nas razmišljanje v drugi smeri, kot nam ga je ponudil pri madisonski demokraciji. Na primer izjava De Tocqueville-ja: »Bistvo demokratičnih vladavin je, da je v njih oblast večine absolutna, kajti v demokraciji ni zunaj večine ničesar, kar bi se ji lahko upiralo« (Dahl 1997, 40). Iz tega sledijo raziskave pojma suverenosti in njegove korelacije z demokracijo. Populistična demokracija predstavlja načelo večine, temelječe na štirih definicijah (primer definicije 1: »Organizacija je demokratična, če in samo če je njena procedura oblikovanja politike vlade združljiva s pogojem suverenosti ljudstva in pogojem politične enakosti« (Dahl 1997, 42).

V kolikor nadaljujemo s teorijo po Millu, je ravno on odgovoren za povezovanje tradicije liberalnega ter demokracije. Na demokracijo ne gleda zgolj z vidika sredstva širjenja legitimne oblasti ter zaščite svobode ljudstva pred oblastjo, temveč tudi kot sredstvo razvoja vrednot ter

napredka družbe. Slednji je možen zgolj z aktivno družbo v politični sferi, zato se je Mill zavzemal za enakost glasov (en človek en glas), saj vsak štiti svoje interese, kot posledica participacije pa se razvija individualna odgovornost in angažiranje. S posredno demokracijo se Mill otrese vladavine »neuke mase«, s tem pa zagotovi »dobro vladanje« (Vujavčić 2008, 163–168). Liberalna demokracija v večini predstavlja tip režima vladanja. Narava liberalne demokracije kaže razdvojenost znotraj liberalizma proti demokraciji, izvor tega se nahaja v individualizmu, ki se boji moči množice. Tako demokracija po Tocquevillu predstavlja »tiranijo večine« (Heywood 2007).

Vodovnik (2015) ob razumevanju demokracije ugotavlja, da zaradi številnih definicij demokracije nastajajo težave pri preučevanju le te, posledično pa termin izgublja na vrednosti. Demokracijo si lahko tako predstavljamo kot vladavino ljudstva ali pa kot vladavino nevednežev, ne glede na eno ali drugo gre za sredstvo, s katerim se dosega cilje v javni sferi. V kolikor se je za predhodne vladavine vedelo, kako vladajo, pa se pri demokraciji vedno znova sprašujemo, kako je moč razporejena.

Tovrsten način razporejanja moči je omogočil ekonomistom »Čikaške« šole širjenje neoliberalne ideje in oblikovanje ekonomskih politik v večini držav na svetu, brez da bi za morebitne posledice nosili kakršno koli odgovornost. Z umikom države oziroma regulatornih sredstev smo družbo prepustili politiki kapitala. Z nastankom ekonomske krize je kapital potisnil družbo v situacijo, ki bi lahko povzročila vzpostavitev nedemokratske vladavine (Rizman 2014). Ravno zmotno razumevanje demokracije je pripeljalo do tega, da kriza v finančnem sektorju pomeni pravzaprav krizo demokracije. Vodovnik (2015) opozarja na svetlo stran oblikovanja politik oziroma na posameznike, ki so daleč od pojma apatičnosti in ostro nasprotujejo vladavini manjšine (kapitala) nad večino. Gre za t. i. deliberativno demokracijo, kjer družba na podlagi razprave v javni sferi oblikuje in nato implementira določene politike. Gre za omrežje posameznikov, ki niso pogojeni trenutni izvoljeni politiki, temveč preko razvoja različnih projektov uresničujejo svoje ideje, poleg tega pa »ne sledijo propagandi medijev, saj so oni sami mediji (Vodovnik 2015, 17).

»Ker je ustvarjanje dobička bistvo demokracije, je vsaka vlada, ki sledi proti-tržni politiki, protidemokratska, ne glede na to, koliko osveščene vseljudske podpore uživa« (Friedman 2011). Konfliktnost tovrstne definicije demokracije povzročimo, v kolikor nadaljujemo s trditvijo: »Prosti trg ni, kot si predstavljajo novi desničarji, darilo socialne evolucije, ampak

rezultat konca socialnega inženirstva in politične volje ... Posledice za izvedbo prosto tržne politike se kažejo v tem, da morajo biti pravila trga izolirana od demokratičnega posvetovanja – deliberacije. Demokracija in prosti trg pa sta tako rivala« (Ferfila, Mouw in Phillips 2011, 5).

3.3 Liberalizem

Liberalizem, kot razvojna ideologija, je produkt propada fevdalizma v Evropi in nastanka tržne družbe. Predstavlja dvig srednjega razreda, katerega interesi so bili v nasprotju z interesi takratne monarhije. Ideje liberalizma so bile radikalne ter največkrat vzrok za revolucionarne spremembe (Ameriška, Angleška in Francoska revolucija) ter prehod iz absolutizma v konstitucionalizem in kasneje v reprezentativno oblast (Heywood 2007).

Ideja temelji na zagovarjanju pojma svoboda, ravno ta pojem pa je podobno kot demokracija interpretiran na različne načine. Lehto (2015) kot ključne elemente klasičnega liberalizma postavlja:

- osebno svobodo,
- omejitev oblasti ter
- določitev socialne države.

Moč po opravljanju dela, ki izvira iz posameznika in nad njim nima nihče drug kontrole, pomeni svobodo posameznika ter zasebno lastnino. Slednja je nujna za dvig produktivnosti države, ki posledično omogoča socialne politiko. V želji po zagotavljanju te osebne svobode, moramo omejiti oblast, ki postavlja zakone, ne z razloga omejevanja svobode, temveč za njeno ohranitev. V kolikor bi uvedli anarhijo, ki ne pozna zakonov, bi omogočili posamezniku A, da za zagotovitev svojih užitkov s svojimi dejanji posredno ali neposredno represivno vpliva na posameznika B in mu s tem omejuje svobodo (Lehto 2015). Po Rizmanu (1992) tovrstna teorija Johna Locka predstavlja interakcijo med osebno lastnino in individualno svobodo, ki kreira skupek svobodnih posameznikov, ki jih povezujejo enake pravice in skupen cilj.

Definicijo liberalizma po Locku je dopolnil Adam Smith, ki v središče dogajanja postavlja posameznika, sebičneža, ki ne trguje za dobro družbe, ampak sebe, s tem pa spodbuja interese družbe. Tako imamo tisoče sebičnežev, ki s t. i. nevidno roko usklajujejo drug drugega (Lakičević in drugi 2008, 89–90).

Razlika med vzhodnimi in zahodnimi državami je bil sprejem socialistične politike. Friderick von Hayek je opozarjal, da bi sprejetje le-te v zahodnih državah povzročilo širjenje totalitarne vladavine, zato je alternativo videl v klasičnem liberalizmu, z omejeno vlado in pravno državo (Rizman 1992, 21). Karl Menger je tisti, ki je prvi zagovarjal avtonomnost ekonomije, nanj pa se je skliceval tudi Friderick von Hayek, ki je družbo označil kot »naravni proces, ki temelji na medsebojni adaptaciji – očitna je biološka analogija – ki pripelje do spontanega reda« (Bell 1992, 233). Na podlagi tovrstne trditve se ponovno navežemo na zahtevo po minimalistični državi, katere naloge so zgolj vzdrževanje reda in zaščita družbe pred zunanjimi vplivi (Heywood 2007). Na eni strani tako ideja liberalizma zagovarja svobodo, na drugi pa pravno državo, kjer so pravila nedvoumna in enaka za vse. »Zakon mora vsakogar obravnavati enako, ne sme pa si prizadevati, da bi naredil ljudi enake« (Bell 1992, 234).

3.3.1 Moderni liberalizem

Pojavil se je kot odgovor na posledice klasičnega liberalizma, ki je povzročil pričetek velikih razlik med posamezniki oz. razslojevanje. Iz tega vidika se je pričelo preučevanje ideje zgodnjega liberalizma, kar je povzročilo ponovni premislek o državi in njenem vplivu na posameznike (Heywood 2007).

Mill nasprotuje svobodnemu trgu, saj zahteva javno oz. družbeno dobro. Vse, kar ni v korist javnega dobra, ni zaželeno in je v neskladju s pravili. Želja Milla je bila, da bi imeli vsi dostop do »užitka«, zato je pričel z razgradnjo klasičnega liberalizma in vanj vpeljal doktrine demokracije. S tem je želel, da bi se kapitalizem smatral kot društveni sistem, sprejemljiv za vso družbo. Tako se v primerjavi s klasično teorijo kot glavni akter socialnega življenja pojavi družba in ne več posameznik (Lakičević in drugi 2008, 147–171). Želja po svobodnem razvoju vseh zahteva minimalno razlikovanje v bogastvu posameznikov in je postavila t. i. socialni liberalizem.

Tudi če bi nam uspelo nekako definirati pojem liberalizma, bi se le ta definicija oz. interpret skozi čas spremenil (Ryan 2012, 23). Bobbio pravi, da ni potrebno iskati vrste liberalizma, temveč se moramo zavzeti za bistvene značilnosti, to so tiste, ki narekujejo idejo na področju ekonomije in politike. S tem dobimo osnovo, kako delovati v tržni ekonomiji in upravljati v t. i. minimalistični državi (Bobbio 1992, 272).

Liberalna ideja tako zaupa v posameznika ter njegovo sposobnost pri odločitvah, ki bodo ključno vplivale na njegov razvoj. Ravno inovativnost posameznikov naj bi bila ključna gonilna sila družbenega napredka, zato so le ti pomembnejši od družbe, njenih norm ter blaginje skupnosti (Ferfila 2006).

3.3.2 Neoliberalizem

Druga svetovna vojna je od družbe zahtevala ključne spremembe v ekonomski politiki, ki bi v prihodnje preprečile morebitno krizo kapitalizma, ki bi lahko bila, podobno kot v 30. letih, povod za vojno (Harvey 2012). Na podlagi neuspešne teorije klasičnega liberalizma se je v drugi polovici 20. stoletja razvil t. i. neoliberalizem. Teorija »gradi na prepričanju klasičnega liberalizma, da bodo tržne sile prinesle blaginjo, svobodo, demokracijo in mir vsemu človeštvu« (Pikalo 2003, 5). Z ekonomskim liberalizmom se tako želi zaustaviti »veliko« državo in njeno intervencijo v gospodarstvu, saj država kot taka nima pravih informacij o aktivnostih, ki se izvajajo na trgu (Harvey 2012, 31).

Neoliberalna ideja, ki temelji na t. i. Čikaški šoli, se je močno zasedrila v zahodni politiki in oblikovala novo desnico, ki sta jo najbolje predstavljala Reaganizem v ZDA ter Thatcherism v Veliki Britaniji. V kolikor je klasični liberalizem zagovarjal laissez-faire in z njim omejevanje konkurenčnosti med proizvajalci v industriji z namenom zaščite majhnih proizvajalcev in potrošnikov, so ideje neoliberalne politike usmerjene na enakost na trgu, saj se zgolj s konkurenco manjša moč posameznikov (Balažič 2010). Državna regulacija je dovoljena zgolj na področjih varstva zdravja pri delu, varstva okolja ter omejevanju monopola, medtem ko za vse ostalo poskrbi trg sam (Bugarič 1996). Razvoj neoliberalne ideje je v ZDA privedel do deregulacije, zniževanja davkov ter slabljenja sindikalnih združenj (Harvey 2012).

3.3.2.1 Washingtonski konsenz

Zajema interese znotraj sfere dominantnih družb, le ti pa se projicirajo skozi institucije moči. Posledica postavitve parametrov je doseganje ideološke hegemonije, obenem pa se je izvajala regulacija oz. podcenjevanje opozicijskega mnenja t. i. podrejenih skupin. Ne glede na manko ekonomskega znanja in dokazov dobrih praks, s katerimi bi vzpostavili vzroke za uspešno razvojno strategijo, se je zaradi moči posameznih skupin ter združevanja le-teh v nadnacionalna omrežja elit nova ekonomska politika implementirala (Margheritis in Pereira 2007, 34–37).

Washingtonski konsenz oz. politika ekonomije izvira iz IMF – International Monetary Found (Mednarodni denarni sklad) in Svetovne banke, podpira pa jo finančna pogojenost. Osemdeseta leta prejšnjega stoletja so prinesla reformo IMF, ki se je ob pomoči ameriškega finančnega ministrstva »rešila« Keyneisanske ekonomske politike in jo nadomestila z načeli neoliberalizma⁶. Eden izmed poglavitnih vzrokov tovrstne reforme so bile težave ameriških investicijskih bank, ki so poleg investicij v trg surovin ter razvojni trg (telekomunikacij) pričele posojati denar državam. Zaradi močnega dolarja so obrestne mere naraščale tako hitro, da države posojilojemalke niso bile več finančno sposobne, kar je privedlo do njihovih bankrotov. Reformirani IMF in Svetovna banka sta tako s posojili, pogojenimi z vpeljavo institucionalnih reform, med katerimi je tudi privatizacija javnega sektorja, rešili države pred bankrotom, hkrati pa omogočili nadaljnje poslovanje »svojih« investicijskih bank (Harvey 2012).

Glavna razlika med liberalno in neoliberalno politiko, ki jo bo moč zaznati v empiričnem delu naloge, se kaže na področju posojil. V primeru liberalne politike je bil posojilodajalec tisti, ki je nosil odgovornost v primeru slabe investicije, med tem pa se v neoliberalni politiki kaže ravno nasprotno. V kolikor se posojilojemalec znajde v finančnih težavah, mora pod pritiskom mednarodnih organizacij sprejeti vse ukrepe, ne glede na njihove posledice in vplive na posameznike, ki bodo pripomogli k vrnitvi dolga (Harvey 2012).

John Williamson je zapisal 10 ekonomskih reform konsenza:

- fiskalna disciplina,
- reorganizacija javnih izdatkov,
- davčna reforma,
- finančna liberalizacija (tržne obrestne mere),
- konkurenčne obrestne mere,
- uvozna liberalizacija,
- spodbuda tujih investicij,
- privatizacija državnih družb,
- deregulacija,
- zagotavljanje pravic lastnine (Margheritis in Pereira 2007, 34–35).

⁶ Bugarič (1996) kot načelo neoliberalne politike postavlja radikalno privatizacijo, liberalizacijo trga, makroekonomsko stabilnost ter omejeno socialno politiko.

Vzroki sprejetja tovrstnega konsenza se razlikujejo od primera do primera, v večini pa gre za debetno krizo, razpad planske ekonomije, sektorskega razvoja ter različnih študij iz 60-ih in 70-ih let (Margheritis in Pereira 2007, 34–35).

Neoliberalni pristop je sicer proizvedel nekaj dobrih rezultatov kot npr. znižanje inflacije, nove tuje investicije in gospodarsko rast, ki je bila izrazito višja na začetku 90-ih, kot pa v celotnem desetletju 80-ih. Seveda je tukaj tudi negativna stran, ki se kaže na neenakost v socialnem sektorju, posledično pa je bil tu upad investicij konec 90. let, ko se je ohranjalo le neko mikro ekonomsko področje (Margheritis in Pereira 2007, 34–35).

Nestrinjanje s trenutnim ekonomsko političnim modelom pa je tudi vzrok za demokratični prehod na avtokratične voditelje. V veliki meri se je tovrstni prehod kazal v Latinski Ameriki nekje v 90. letih. Pristopi k novi politiki so se razlikovali od države do države:

- vojaški udar v Čilu leta 1970,
- suveren predsednik spodbuja hitre reforme v Argentini in Mehiki,
- 10 let po vojaškem režimu se reformira Brazilija,
- protesti v Boliviji (leta 2003 v Cochabambi) (Margheritis in Pereira 2007, 26–33).

Glavne vzroke za neuspeh Washingtonskega konsenza nekateri avtorji (Williamson, Stiglitz in drugi) vidijo v slabem oblikovanju politik, kjer se ni odprla pot za kapital ter denar, ki bi sama delovala po načelih trga. Prav tako se ni pričela druga stopnja reform, saj prve še niso bile dokončane (reforma trga in fiskalna reforma) (Moreno-Brid in drugi 2004–2005, 355–358).

3.4 Mednarodne organizacije

Sistem sestavljen iz elementov, ki jih predstavljajo države, poznamo kot mednarodne organizacije, ki jih delimo na univerzalne, oblikovane v smislu kolektivizacije vseh držav sveta, ne glede na politično, ideološko, kulturno ali kakršno koli drugo držo, in na regionalne mednarodne organizacije, organizirane tako, da dopuščajo članstvo zgolj državam z določene regije. Ne glede na to ali gre za globalno ali za regionalno mednarodno organizacijo, pa je lahko dostop do članstva omejen, kot je tudi omejeno glasovanje oz. moč glasu posamezne članice. Za naš raziskovalni primer lahko mednarodne organizacije razdelimo še v dve specializirani podskupini, to so t. i.:

- ekonomske mednarodne organizacije (IMF in World Bank – Svetovna banka) ter
- integracijsko-ekonomske (ECB – kot del EU) (Petrič 1980, 1120–1130).

Razlika, ki se kaže med organizacijami, pa se nanaša tudi na način pristopa v organizacijo ter moč, ki jo ima posamezna država v organizaciji, saj načelo en glas ena država ne velja, temveč je odvisno od finančne in ekonomske moči posamezne države članice oziroma od prispevka k organizaciji.

Ne glede na vse zgoraj omejeno, se je potrebno zavedati, da se države z vključitvijo v posamezno mednarodno organizacijo zavežejo k spoštovanju določenih pravil in obveznosti, s tem pa se na neki način odpovejo delu svoje suverenosti.

3.4.1 ECB – Evropska centralna banka

Pri ekonomski in monetarni uniji ne gre za odgovornost enega, temveč vseh članov unije, ki so podvrženi naslednjim oblikovalcem politik:

- Evropski svet – določa glavne politične usmeritve,
- Svet EU (Svet) – usklajuje načrtovanje gospodarskih politik EU in odloča, ali lahko država članica sprejme evro,
- Evro skupina – usklajuje politiko skupnega interesa za države članice v evro območju,
- države članice – določijo svoj nacionalni proračun znotraj dogovorjenih omejitev primanjkljaja in dolga ter določijo lastno strukturno politiko, ki vključuje delovno silo, pokojnine in kapitalske trge,
- Evropska komisija – spremlja delovanje in skladnost in
- Evropska centralna banka (v nadaljevanju: ECB) (Evropska komisija 2014).

Ugotovimo lahko, da je ECB zgolj eden izmed elementov vzpostavitve trdne Evropske monetarne unije (v nadaljevanju: EMU), ki stremi k boljši kakovosti življenja državljanov EU, kar poskuša doseči preko zagotavljanja trajnostne rasti gospodarstva ter višanja stopnje zaposlenosti. Za dosego take politike pa je potrebno:

- izvajati učinkovito monetarno politiko na euro območju tako, da smo osredotočeni na stabilnost cen⁷ (Bebler 2007),
- imeti usklajene ekonomske politike med članicami EMU in kot zadnje
- mora biti zagotovljeno nemoteno delovanje enotnega trga (Evropska komisija 2014).

⁷ Gre za enega izmed dveh temeljnih instrumentov ECB.

V kolikor želimo razumeti pomembnost ECB se moramo osredotočiti na EMU v treh časovnih intervalih, in sicer 1990–1994, 1994–1999 ter po letu 1999.

Tabela 3.1: Ključni ukrepi EMU za nastanek ECB

Obdobje	Ukrepi EMU
1990	- zagotoviti pretok kapitala, - sodelovanje med nacionalnimi centralnimi bankami, - prosta uporaba skupne valute ter - izboljšanje ekonomske konvergence;
1994	- ustanovitev Evropskega monetarnega instituta, - ukinitve kreditiranja javnega sektorja, - usklajevanje denarnih politik, - vzpostavitev neodvisnosti NCB za vzpostavitev Evropskega sistema centralnih bank (v nadaljevanju: ESCB);
1999	- ECB prične z izvajanjem enotne denarne politike, - vzpostavitev evro območja (danes 19 članic)

Vir: Evropska centralna banka (2016)

Evropski monetarni institut je poskrbel za prehod oz. predpripravo na izvedbo 3. faze ukrepov EMU z naslednjimi postopki:

- vzpostavitev ERM II⁸ (exchange rate mechanism),
- vzpostavitev bankovcev euro,
- ugotovitev, da 11 prvotnih članic izpolnjuje kvoto oziroma pogoje za sodelovanje v 3. fazi EMU,
- krepitev sodelovanja med Nacionalnimi centralnimi bankami (v nadaljevanju: NCB) in usklajevanje monetarne politike,
- priprave na ustanovitev ESCB,
- imenovanje organov odločanja – izvršilnih članov ECB, kar pomeni tudi nastanek ECB, ki mu EMI s 1. junijem preda posle in gre v likvidacijo (Evropska centralna banka 2016).

⁸ ERM II je bil vzpostavljen v letu 1999 za države kandidatke euro območja. Določa širši pas dopustnih nihanj deviznega tečaja v višini 15 % nad in pod centralnim tečajem. Poleg regulacije deviznega tečaja pa je za vstop v EMU potrebna tudi dvoletna stabilnost nacionalne valute z eurom (Ornik 2008).

Ena od glavnih nalog Evropske centralne banke je vzdrževanje stabilnosti cen v evro-območju, da inflacija ne bi spodkopala kupne moči evra. Prav tako nadzoruje denarno ponudbo, ki naj ne bi presegala potreb gospodarstev ter določa obrestno mero na območju evra (Bebler 2007, 158). Naloga ECB je tudi oblikovanje smernic in navodil ter oblikovanje makrobonitetnih politik.

Pod makrobonitetne politike lahko štejemo zahteve do NCB o omejitvi sistemskih tveganj, ki zajemajo ukrepe v zvezi s kapitalom, posojilojemalci ter likvidnostjo finančnih institucij v posamezni članici. Hkrati pa ne smemo pozabiti na že prej omenjene obrestne mere in devizni tečaj. Medtem ko prvi vpliva na rast cen in porabo oziroma varčevanje denarnih sredstev posameznikov, regulacija deviznega tečaja vpliva na vse članice na področju uvoza, inflacije, posledično pa tudi na proizvodnjo ter ceno končnega izdelka.

Zgoraj omenjeni nadzori, regulacije in ukrepi pa so bili nadgrajeni po pričetku gospodarske krize. Z letom 2012 se je oblikoval t. i. Enotni mehanizem nadzora – Single Supervision Mechanism (v nadaljevanju: SSM), ki omogoči, da ECB postane bančni nadzornik (banking supervisor), hkrati pa ECB s tem pridobi na moči, ki so ji jo s sprejetjem SSM podelile članice Evropske komisije same in s tem še nekoliko bolj oddaljile od suverenosti.

Pristojnosti SSM opredeljuje Uredba Sveta št. 1024/2013 2013 o prenosu posebnih nalog, ki se nanašajo na politike bonitetnega nadzora kreditnih institucij, na Evropsko centralno banko (v nadaljevanju: Uredba), z dne 15. 10. 2013, ki govori o prenosu posebnih nalog, ki se nanašajo na politike bonitetnega nadzora kreditnih institucij na ECB. Naloge ECB so opisane v členu 4. Uredbe, kjer velja izpostaviti prvi odstavek, točko d in e:

- a) kreditnim institucijam se naloži bonitetne zahteve v zvezi s kapitalskimi zahtevami, listinjenjem, omejitvami velike izpostavljenosti, likvidnostjo, finančnim vzvodom ter poročanjem in javnim razkritjem informacij o tem;
- b) zahteva kreditnim institucijam o vzpostavitvi stabilne ureditve upravljanja, vključno z zahtevami glede sposobnosti primernosti oseb, odgovornih za upravljanje kreditnih institucij, postopke obvladovanja tveganj, mehanizme notranjih kontrol, politike in prakse v zvezi s prejemi ... (Uredba 1024/2013).

Nadzor in preiskovalna pooblastila so ECB podeljena za namene opravljanja nalog v členu 4 in 5 po Uredbi 1024/2013. Preiskovalna pooblastila se nanašajo na zahtevo predložitve informacij, ki so potrebne za izvedbo nadzora ter statistično obdelavo podatkov. V prvi vrsti gre tu za:

- kreditne institucije s sedežem v državi članici,
- finančne ter mešane finančne holdinge in mešane poslovne holdinge.

Ob predložitvi informacij se ne more uporabljati klavzula o poklicni skrivnosti, saj gre za finančni nadzor in tako teh informacij ni moč šteti kot kršitev poklicne skrivnosti. Na drugi strani pa ECB pridobi tudi nadzorna pooblastila, s katerimi nadzoruje izdajo dovoljenja za dejavnost kreditni instituciji v posamezni državi članici, hkrati pa lahko zahteva izvedbo ukrepov za odpravo nepravilnosti pri delovanju posamezne kreditne institucije, za katero na podlagi podatkov iz preiskave sklepa, da bo v roku 12 mesecev kršila zahteve iz akta, navedenega v prvem pododstavku člena 4(3) Uredbe 1024/2013.

Posebnost Uredbe je člen 18, ki govori o Upravnih kaznih, kjer ECB lahko zahteva plačilo upravne kazni, kadar kreditne institucije oz. finančni holdingi ipd. kršijo zahtevano iz pravnih aktov Unije, ne glede na to, ali je kršitev pripomogla k dobičku ali pa je povzročila izgubo (Uredba 1024/2013). Nekoliko podrobneje so nadzor, periodika kazni, zastaralni roki in podobno opisani v členih 120–137 v Uredbi 468/2014 Evropske centralne banke z dne 16. 4. 2014 o vzpostavitvi okvira za sodelovanje znotraj enotnega mehanizma nadzora med Evropsko centralno banko in pristojnimi nacionalnimi organi ter imenovanimi nacionalnimi organi.

3.4.2 Mednarodni denarni sklad ter Svetovna banka

V izogib dampingu, ki je bil eden izmed vzrokov t. i. velike recesije v 30. letih prejšnjega stoletja, se je leta 1944 oblikoval okvir za meddržavno ekonomsko sodelovanje pod kratico IMF. Želja po zagotovitvi stabilnega sistema denarnih sredstev je zahtevala vzpostavitev treh smernic:

- nadzor globalnih ekonomskih trendov in ekonomskih politik držav članic,
- denarna pomoč članicam, ki so plačilno nesposobne ter
- tehnična pomoč⁹ (International Monetary Fund 2016).

Organizacija celotne IMF temelji na številu kvot, ki jih premore posamezna država članica, zato bomo kvote razdelili v tri skupine:

⁹ Tehnična pomoč državi članici se kaže z oblikovanjem politik ter usmeritvami za implementacijo politik, ki bi pripomogle k učinkovitejši ekonomski politiki. Tovrstna tehnična pomoč zajema področje davčne politike, denarne politike, zakonodajno področje, področje regulacije in nadzora bančnega in finančnega sistema ter politiko potrošnje.

- članstvo,
- participacija,
- pridobivanje sredstev.

Vsaki državi članici se določi kvota, ki se odraža tudi preko »realne« ekonomske kotacije države članice na globalni ravni. Kvota je določena po specifični formuli, v grobem pa sestavlja povprečni BDP, mednarodne rezerve, ekonomsko variabilnost ter odprtost trga. S tem se državi članici določi maksimalno finančno obveznost do IMF, hkrati pa dodeli moč pri oblikovanju politik ter pogajalsko moč za dostop do finančnih sredstev IMF. Nakazani finančni viri morajo biti v obsegu 25 % zagotovljeni v t. i. SDR – Special Drawing Right oziroma širše sprejemljivi valuti, preostanek pa država poravnava v lastni valuti (International Monetary Fund 2013).

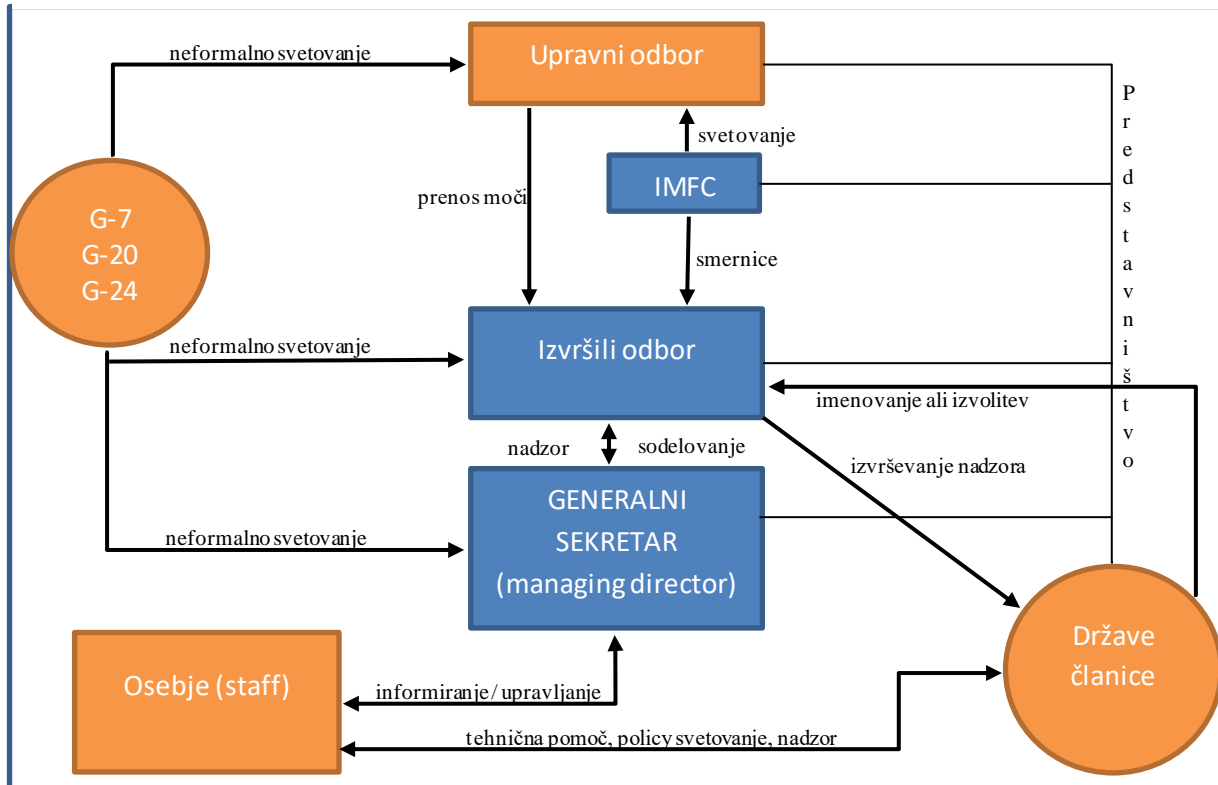
Države članice IMF so vpletene v dva različna odločevalna odbora:

- upravni odbor in
- izvršilni odbor.

Najvišje odločevalno telo (upravni odbor) je sestavljeno iz predstavnikov posameznih držav članic, to so navadno ministri, pristojni za finance, ali guvernerji nacionalne banke, ki se na letnem sestanku dogovorijo o sprejemu najpomembnejših odločitev v IMF ter o smernicah delovanja t. i. izvršilnega odbora (International Monetary Fund 2016a).

Izvršilni odbor sestavlja 24 direktorjev, ki so imenovani ali izvoljeni s strani držav članic oziroma skupin držav članic ter generalni direktor kot predsednik odbora. Odbor zaseda večkrat tedensko ter je odgovoren za dnevne politike IMF, katere gradivo pripravijo zaposleni v IMF iz različnih notranje organizacijskih enot (International Monetary Fund 2016b).

Slika 3.2: Delovanje IMF

Vir: International Monetary Fund (2016c)

V kolikor smo pozorni, se odločitve sprejemajo v obeh odborih na podlagi kvot, s čimer še enkrat prikažemo pomembnost te, saj tako predstavlja moč v procesu odločanja. Pri slednjem poznamo t. i. najpomembnejše odločitve, kjer se zahteva 85 % glasov za njihovo potrditev, ter navadne odločitve, ki so potrjene s 50 % glasov. IMF t. i. voting power – volilna moč šteje kot število glasov, ki jih ima posamezna država članica oz. skupina držav na razpolago pri odločanju, kar pa nas ne sme zavesti, saj je dejanska moč glasov nekoliko zakrita. Slednjo v svojih teorijah predstavljata Banzhaf ter Shapley-Shubik. Zaradi povsem druge razlage volilne moči bomo prej omenjeno volilno moč poimenovali kot volilno težo. V primeru iskanja politične moči gre pravzaprav za igro glasov ter koalicij, kjer pomembno vlogo igrajo različne teorije razporejanja glasov oz. t. i. volilne teže. Najbolj izstopajoči teoriji sta teorija po Banzhafu ter Shapley Shubikova teorija, slednja je osredotočena na t. i. »učinkovitost«, ki je izražena ob porazu majhne koalicije. V tem primeru imajo vsi igralci v smislu »moči« enako izgubo, medtem ko teorija po Banzhafu govori o povprečnih izgubah oziroma pridobitvah na »moči« (Laruelle in Valenciano 2000). V kolikor se osredotočimo na izbiro teorije kaj kmalu ugotovimo, da neke striktno ločnice med obema ni, zato se pri veliko raziskavah »volilne moči« uporabljata obe teoriji. Glede na to da v našem primeru ni tako zelo pomembna izbira prave

teorije pri določanju vpliva določene »politike« na suverenost posameznih držav, smo se glede na analizo »volilne moči« v IMF, ki jo je opravil Leech Denis (2002), odločili za uporabo t. i. Banzhafove metode.

Banzhafov indeks odraža relativno moč vsake države posebej za določeno kvoto, ki jo je potrebno doseči pri glasovanju, da je predlog/uredba sprejeta oziroma zavrnjena. Moč države je odražena v povprečju med močjo posamezne članice za preprečitev ukrepa ter močjo posamezne članice za potrditev ukrepa.

Tovrsten sistem deluje po principu teže glasov, ki jo ima posamezna država članica. Za izračun tovrstne volilne moči oz. power indeksa moramo poznati kvoto, ki je potrebna za izvedbo postopka ter v našem primeru države članice, in njihovo volilno težo (Barthelemy in drugi 2007). V primeru izračuna indeksa je potrebno razumeti delovanje koalicij, kjer obstaja opcija mešane koalicije, koalicije vseh ali pa se koalicija sploh ne oblikuje.

Tovrstne koalicije delimo na dve skupini:

- zmagovalna koalicija (tista, ki doseže izvedbo postopka) ter
- koalicija blokad (gre za koalicijo, kjer se vsem možnim glasovom odšteje kvota ter prišteje en glas in tako prepreči oblikovanje zmagovalne koalicije) (Leech 2002).

Obe skupini sta pogojeni t. i. kritičnemu volivcu, ki npr. zmagovalni koaliciji odloči, ali bo dosežena kvota za izvedbo postopka ali ne (enako vlogo ima kritični volivec v koaliciji blokad) (Leech 2002).

Za določitev t. i. power indeksa je potrebno preveriti vse možne kombinacije koalicij, ohranimo pa zgolj tiste, ki predstavljajo zmagovalno koalicijo ter koalicijo blokad. Obe skupini koalicij lahko sedaj podrobneje analiziramo tako, da ugotovimo, kdo v posamezni koaliciji predstavlja kritičnega volivca. Slednje (v našem primeru države članice) ne glede na skupino koalicije seštejemo in tako pridobimo vse podatke za izračun t. i. power indeksa, čigar formula je sestavljena:

$$\text{indeks} = \frac{\text{vsota posameznega kritičnega volivca}}{\text{vsota vseh kritičnih volivcev}}$$

(Leech 2002). Grafično predstavitev Banzhafovega indeksa moči si lahko ogledamo tudi na spletnem naslovu: https://www.youtube.com/watch?v=3_C8TK-e274¹⁰ ali pod iskanjem Math for liberal studies – Banzhaf power index.

Razvidno s Tabele 3.2 smo Banzhafov indeks moči uporabili v obeh odborih, skladno s podatki o volilni teži z leta 2016, ki prikazuje razporeditev indeksa moči posamezne države članice oz. skupine držav članic glede na kvoto, zahtevano pri glasovanju. Pri kvoti 50 % opazimo, da ima članica ZDA v obeh odborih indeks moči višji od volilne teže, kar pa ne velja za ostale države članice. Razlika med težo ter indeksom še ni tako opazna, kot je opazna razlika indeksa med ZDA in ostalimi državami članicami, kjer šele prve tri države za ZDA skupaj s skupino 1. držav članic za točko presežejo indeks ZDA. Nekoliko drugačna situacija se pojavi ob kvoti 85 %, saj se z dvigovanjem kvote indeks moči niža in pri kvoti 100 % so glasovi držav članic enakovredni. V našem primeru se indeks moči najbolj zmanjša ZDA, česar pa se zavedajo in na noben način ne želijo izgubiti privilegija v IMF, kjer kot edina država članica lahko vložijo veto zoper odločitev glasovanja. Tovrstna moč ZDA tako brez težav usmerja sprejemanje odločitev IMF ter posledično ureja učinkovitost delovanja mednarodne organizacije. Ob oblikovanju koalicij v IMF najdemo skupino G7¹¹, ki pri kvoti 50 % doseže indeks moči v povprečju 40 % in tako lahko močno vpliva na oblikovanje ekonomske politike, na drugi strani pa države v razvoju, ki se jih politika IMF najbolj dotika, nimajo nobenih možnosti za oblikovanje tako velike koalicije, ki bi lahko vplivala na oblikovanje politik IMF.

¹⁰ Spletna stran je bila aktivna na dan 13. 8. 2016.

¹¹ G7 je skupina demokratičnih držav (ZDA, Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska in Združeno Kraljestvo), katerih skrb je svetovna ekonomska politika, mednarodna varnost ter energetska politika, ki zaradi svoje homogenosti nimajo težav pri sprejemanju različnih odločitev. Skupina je za enkrat še vedno močna in homogena, toda po izključitvi Rusije v letu 2014 hitro dobiva konkurenco večje, alternativne skupine pod imenom G20 (Council on Foreign Relations 2016).

Tabela 3.2: Indeks moči posamezne države članice v obeh odborih, glede na zahtevano kvoto, ki je potrebna za potrditev predloga

Izvršilni odbor				Upravni odbor			
Država ali skupina držav	Volilna teža	Kvota 50 %	Kvota 85 %	Država	Volilna teža	Kvota 50 %	Kvota 85 %
ZDA	16,58	20,41	6,45	ZDA	16,58	19,9601	5,94
Japonska	6,17	5,91	5,81	Japonska	6,17	6,1218	6,11
Kitajska	6,11	5,85	5,79	Kitajska	6,11	6,0591	6,09
skupina Belgija	5,44	5,20	5,50	Nemčija	5,34	5,2619	5,68
Nemčija	5,34	5,11	5,45	Francija	4,05	3,9565	4,70
skupina Venezuela	5,33	5,10	5,45	Združeno Kraljestvo	4,05	3,9565	4,70
skupina Indonezija	4,36	4,16	4,84	Italija	3,03	2,9451	3,70
skupina Italija	4,15	3,96	4,69	Indija	2,64	2,562	3,27
Francija	4,05	3,86	4,61	Ruska federacija	2,60	2,5228	3,22
Združeno Kraljestvo	4,05	3,86	4,61	Brazilija	2,23	2,1611	2,80
skupina Avstralija	3,88	3,70	4,47	Kanada	2,23	2,1611	2,80
skupina Kanada	3,39	3,23	4,03	Saudova Arabija	2,02	1,9564	2,55
skupina Finska	3,30	3,14	3,95	Španija	1,93	1,8688	2,44
skupina Avstrija	3,24	3,09	3,88	Mehika	1,81	1,752	2,30
skupina Indija	3,06	2,92	3,71	Nizozemska	1,77	1,7131	2,25
skupina Brazilija	3,06	2,92	3,71	J. Koreja	1,74	1,684	2,21
skupina Južna Afrika	2,98	2,84	3,64	Avstralija	1,34	1,2957	1,72
skupina Združeni Arabski Emirati	2,96	2,82	3,61	Belgija	1,31	1,2667	1,68
skupina Poljska	2,74	2,61	3,40	Indonezija	0,96	0,9277	1,24
Ruska federacija	2,6	2,48	3,23	Turčija	0,96	0,9277	1,24
skupina Iran	2,21	2,10	2,80	Švedska	0,91	0,8794	1,17
Savdova Arabija	2,02	1,92	2,58	Poljska	0,85	0,8213	1,10
skupina Kongo	1,59	1,51	2,06	Avstrija	0,81	0,7826	1,05
skupina Argentina	1,37	1,30	1,78	itd.			

Zgoraj omenjene volilne teže pa nimajo vloge zgolj pri članstvu ter procesu oblikovanja ter izvrševanja politik IMF, temveč tudi pri denarni pomoči. Dosežena volilna teža je odraz stabilnosti posamezne države članice ter njene gospodarske moči, ki se odraža preko BDP, denarnih rezerv ter stanja likvidnosti, hkrati pa volilna teža določa tudi delež, ki ga mora država prispevati za članstvo v IMF.

Glede na višino prispevka za članstvo v IMF se določi tudi delež denarne pomoči, ki jo lahko država članica črpa. Denarna pomoč v višini 25 % prispevka za članstvo ne zahteva posebnih pravil oziroma ukrepov od države članice, medtem ko ob morebitni višji denarni pomoči IMF zahteva od države prosilke izvedbo določenih ukrepov oz. pripravo programa za utrditev gospodarstva in ekonomije, ki so v skladu z navodili denarnega sklada (Tkalec 2008).

IMF je razvil več različnih vrst denarne pomoči oziroma posojil, ki se razlikujejo po višini sredstev, času financiranja ter vračila posojila ter v pogojih, ki jih mora država posojilojemalka izpolnjevati. Pogoji se razlikujejo predvsem glede na višino posojila in dobo vračila, pa tudi glede na zgodovino države s področja izvajanja določenih ukrepov oz. politik (International Monetary Fund 2016č).

Pridobitev posojila pa ne more biti brez t. i. pogojevanja, s katerim IMF postavlja državi posojilojemalki sprejem določenih ukrepov na področju ekonomske politike z razloga, da si IMF povrne izdano posojilo, hkrati pa prepreči morebitne nove ekonomske ali finančne težave posojilojemalke. Postavitev pogojev za pridobitev posojila deluje na podoben način kot tisti v zasebnem sektorju, se pravi, da vsaka vrsta posojila vsebuje neke svoje pogoje izplačila kot tudi zahteve po stabilnosti posojilojemalca ter plačilno sposobnost, kar v primeru držav pomeni ekonomsko/gospodarsko stabilnost. Podobnost z zasebnim sektorjem se na tej točki zaključí, saj se IMF posveti tudi drugim lastnostim¹² posojilojemalca, ki se v zasebnem sektorju ne upoštevajo oziroma jih ne moremo primerjati. S pogojevanjem se išče najbolj optimalen dogovor glede na razmere v državi,

¹² IMF kot posojilodajalec se mora soočiti tudi z makroekonomsko nestabilnostjo države, zavrtnitvijo določenih ukrepov s strani vladajoče politične opcije na eni strani ali drugih notranjih policy igralcev kot so druga ministrstva, sindikati, civilna družba ali nevladne organizacije. IMF kot posojilodajalec se za razliko od zasebnih posojilodajalcev nima možnosti pravne pritožbe, saj države veljajo za suverene. Neglede na to, pa ima IMF veliko moč pri kaznovanju, saj v primeru nespoštovanja pogodbe, lahko državi kršiteljici onemogoči morebitna nadaljnja posojila, poleg tega se lahko državi kršiteljici na podlagi poročila IMF posredno omejijo investicije zunanjih zasebnih vlagateljev (S. Khan in Sharma 2003).

načinom nadzora izvrševanja zahtevanih ukrepov, dobo izplačevanja posojila ipd., ki bo omogočil, da se zastavljeni cilji programa dosežejo, s tem pa zagotovijo varnostno mrežo za IMF kot posojilodajalca (S. Khan in Sharma 2003).

Svetovna banka

Temelje za nastanek IMF kot tudi Svetovne banke je potrebno iskati v Bretton Woodsovi konferenci, konec 2. svetovne vojne, s katero se je pričel oblikovati nov finančni sistem na globalni ravni, ki bi zagotovil stabilnost finančnih tokov ter menjalnih tečajev. Slednje je temelj obeh zgoraj omenjenih organizacij, ki se med seboj povezujeta in dopolnjujeta. Svetovno banko sestavlja 189 držav članic, ki morajo biti predhodno članice IMF, ki oblikuje politiko financiranja in tehnične pomoči državam v razvoju.

Cilj Svetovne banke je oblikovanje politike financiranja in tehnične pomoči državam v razvoju, sestavljena pa je iz petih mednarodnih skupnosti:

- IBRD – The International Bank of Reconstruction and Development,
- IDA – The International Development Association,
- IFC – The International Finance Corporation,
- MIGA – The Multilateral Investment Guarantee Agency in
- ICSID – The International Centre for Settlement of Investment Disputes.

Skozi zgoraj omenjene institucije se kreira politika t. i. Svetovne banke, ki omogoča posojila in kredite z nizko obrestno mero ter garancije državam v razvoju, s čimer pripomore, da države v razvoju lahko investirajo v razvoj, kmetijstvo in okolje, sistem izobraževanja ter zdravstvo, javne uprave ipd. Svetovna banka prav tako omogoča možnost sofinanciranja preko drugih finančnih partnerjev v bilateralnih ali multilateralnih sporazumih. Poleg finančne pomoči pa se Svetovna banka osredotoča na podporo preko t. i. know-how, predvsem s področja policy analiz, svetovanj in tehnične pomoči (World Bank 2016).

Upravni odbor sestavlja guverner posamezne države ter njegov namestnik, navadno pa so za guvernerja imenovani ministri s področja financ ali razvoja. Naloge upravnega odbora so:

- potrjevanje oz. suspenz članov v Svetovni banki,
- določitev distribucije neto prihodka Banke,

- povečanje voljenih izvršilnih direktorjev,
- ukinitev določenih nalog Banke,
- uradno potrdijo dogovore za sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami,
- upravljajo z vsebino in potrditvijo Dokumenta o dogovoru – Articles of Agreement (World Bank 2016).

Upravni odbor se sestane zgolj enkrat letno, zato glavne naloge s področja upravljanja Svetovne banke nosi t. i. izvršilni odbor, sestavljen iz 25 izvršilnih direktorjev. Podobno kot pri IMF imajo pravico do svojih direktorjev ZDA, Japonska, Kitajska, Nemčija, Francija, Velika Britanija ter Saudova Arabija, ostalih 18 direktorjev v določenih skupinah predstavljajo ostale države članice (World Bank 2016).

Pri sprejemanju odločitev tako v upravnem odboru kot tudi v izvršilnem odboru glasovanje poteka na podoben način kot v IMF. V osnovi so vse države članice enakovredne, razlika pa se naredi z dodatnimi glasovi, ki temeljijo na t. i. kvotah, ki jih država članica doseže s finančnim prispevkom v kapital Svetovne banke. Na podlagi obeh koeficientov se oblikuje t. i. volilna teža države članice. Kakor smo že ugotovili v primeru IMF, se tudi v Svetovni banki oblikujejo politike, ki so po vsebini najbližje državam z najvišjo volilno težo. Na primer že skupina držav G-10 sestavlja koalicijo, ki lahko doseže približno 43 % volilne teže, tovrstno obliko delovanja organizacije je podprla tudi Margaret Thatcher za primer IMF-a: »Ne obstaja nobena možnost, da bom vložila Britanski denar v organizacijo, v kateri bodo moč imeli tisti, ki bodo denar črpali« (Posner in O. Sykes 2014, 15). V kolikor želimo ugotoviti moč posamezne države članice pri sprejemanju odločitev oziroma preprečitvi le-te, moramo kot v primeru IMF uporabiti izračun po Banzhafovem modelu.

Najpomembnejši del Svetovne banke sestavlja IBRD – Mednarodna banka za reorganizacijo in razvoj, katere prvotni namen je bil obnova Evrope po drugi svetovni vojni, danes pa je njen poglavitni namen zagotavljanje posojil državam v razvoju. Podobno kot ostale institucije znotraj Svetovne banke ali pa IMF, IBRD zagotavlja kombinacijo finančne pomoči, svetovanja za primer strateškega razvoja in tehnične pomoči pri izvedbi projektov, hkrati pa je članstvo v IBRD pogoj za pristop v IDA, IFC, MIGA in ICSID (World Bank 2014).

Zagotavljanje finančne pomoči se zagotavlja s krediti, katerih doba za odplačevanje znaša tudi do 35 let, le ti pa se delijo na dve vrsti fleksibilnih posojil, fiksne in variabilne. Ne glede na to, katero izmed posojil lahko pridobi posamezna država članica, so le ta pogojena z izvedbo določenih ukrepov oz. projektov (World Bank 2016), ki jih ureja pravilnik IBRD o posojilih iz leta 2012.

Posner in Sykes (2014) sta izpostavila pogojevanje kot osrednjo težavo držav v razvoju, tako v IMF kot v Svetovni banki, saj so interesi držav posojilojemalk v večini preslišani ravno zaradi sistema kvot. S tega razloga se je oblikovalo več vrst predlogov za reformo načina pridobitve volilne teže posamezne države, tako v IMF kot v Svetovni banki (Posner in Sykes 2014). Začetek leta 2016 je prinesel reformo IMF, kjer so se spremenile volilne pravice v smislu spremembe volilne teže, kjer se je moč¹³ ZDA in držav Evropske unije (v nadaljevanju: EU) zmanjšala za 6 % ter prerazporedila med države v razvoju. Sprememba kvot je postavila Indijo in Brazilijo med najmočnejših 10 držav članic IMF, hkrati pa dvignila kapital IMF za polovico, na 659 milijard dolarjev (Varghese K. 2016). Glede na reformo je moč ugotoviti, da glavni igralci v IMF niso naklonjeni drastičnim spremembam, saj želijo ohraniti moč nad vloženim kapitalom in razporejanjem le tega, kar pa velja tudi za Svetovno banko.

¹³ Volilna teža izražena v kvoti.

4 PRIVATIZACIJA VODNIH VIROV

Že z Washingtonskim konsenzom smo opazili porast zanimanja za privatizacijo državnih družb. Tako se je v 90-ih pričelo sodelovanje in prevzemanje javne infrastrukture s strani zasebnega sektorja, saj se je pričakoval dvig učinkovitosti ter porast investicijskih sredstev. Rezultat tovrstnih reform, ki se je zgodil v državah v razvoju, pa je pomenil zgolj zmanjševanje sredstev s področij izobraževanja, zdravstva, socialnih transferjev in podobno (Zalar 1999). To je doprineslo k vzpostavitvi množičnih antikapitalističnih protestov širom sveta. Eden izmed večjih protestov na globalni ravni se je odvil v letu 2009, ko se je razvila ideja o spremembi upravljanja univerz. Slednja je zahtevala zmanjšanje stroškov na račun kakovosti storitev, uvedbo šolnin ter iskanje zunanjega vira financiranja zaradi zmanjševanja javnih sredstev. Tako smo bili priča stavki javnih uslužbencev kot uporabnikov javnih storitev, ki so s svojimi aktivnostmi postali del oblikovanja javne politike (Krašovec 2011). Neoliberalni val pa se ni ustavil niti v razvitih državah. Z novo gospodarsko krizo vlade kot način zagotavljanja finančnih sredstev ter zmanjševanje stroškov storitev vidijo v privatizaciji javnega sektorja. Navkljub vsem pridobljenim izkušnjam in dobrim praksam se je Velika Britanija ponovno lotila prodaje javnih storitev, v letu 2012 je bilo omogočeno poslovanje v zdravstvenem sektorju tako na področju oskrbe z medicinsko opremo kot izvajanja zdravstvenih storitev. Z letom 2014 so Britanci privatizirali še poštno storitve pod pretvezo zagotavljanja večje konkurenčnosti, učinkovitosti ter ugodnejših cen, navkljub temu, da primer železnic izpred dvajsetih let govori ravno nasprotno. Privatizacija ni prinesla posodobitev in pocenitev javnih prevozov, za zagotavljanje neprekinjenega delovanja pa mora država letno nameniti približno milijardo evrov (Marn 2014).

V kolikor pogledamo vodni sektor, pričakovanja vsekakor niso bila izpolnjena, saj so zasebne investicije, predvsem v razvijajočih se državah, pričele upadati. Razlogi so predvsem razlika med inputom in outputom multinacionalk ter nepopularnost postopka privatizacije vodnih virov v družbi (Hall in drugi 2005, 287).

Privatizacija vodnih virov pomeni prenos upravljanja z javnega na zasebni sektor, pod upravljanje pa spadajo zbiranje, čiščenje in oskrba z vodo ter upravljanje z odpadnimi vodami. Načeloma za oskrbo z vodnimi viri skrbijo lokalne oblasti, toda pritiski

kapitalističnih lobijev v smislu IMF ter Svetovne banke privatizacijo vodnih virov prikazujejo kot način za ekonomično rabo vode s strani uporabnikov, hkrati pa zagovarjajo neoliberalno načelo, da se z odprtjem vodnega sektorja trgu zagotavlja izboljšanje vodne infrastrukture. Načini privatizacije vodnih virov se lahko delijo na:

- Storitvene pogodbe, kjer lokalna oblast za krajše obdobje sklene pogodbo z zunanjim izvajalcem, ki bo skrbel za upravljanje in vzdrževanje sistema, medtem ko lastništvo ostane v rokah javnega sektorja.
- Javno-zasebno partnerstvo se vzpostavi v primerih, ko je potrebna izgradnja novega vodnega sistema in za katerega je potreben znaten finančni vložek. Pri tovrstnem partnerstvu lokalna oblast podeli pravice upravljanja nad vodnimi viri zasebnemu podjetju za določeno število let, v zameno pa zasebnik vodno omrežje izgradi, ga vzdržuje ter upravlja, po poteku pogodbe pa preda v lastništvo lokalni skupnosti.
- V primeru koncesijskega delovanja oblast proda koncesijo najboljšemu ponudniku za določeno število let, medtem ko ima koncesionar vse pravice in odgovornosti pri upravljanju z vodnimi viri (Kumar 2012).

Proti privatizaciji vodnih virov najbolj kažejo različne kampanje, ena izmed teh je leta 1985 prisilila Margaret Thatcher, da je opustila idejo privatizacije vodnih virov pred volitvami 1987, le ta pa je bila oživiljena in implementirana po volitvah. Na Poljskem je leta 2002 mestni svet v Poznan-u anonimno zavrnil predlog privatizacije vodnih virov, saj je mesto samo izboljšalo učinkovitost storitev, hkrati pa obdržalo finančna sredstva različnih virov (tudi EIB – Evropske investicijske banke). Želja po privatizaciji vodnih virov je bila vedno vodena s fiskalnega vidika, saj bi se tako ugodilo težnjam IMF (Hall in drugi 2005, 287–288).

Nasprotovanje privatizaciji vodnih virov temelji na sledečih ekonomskih elementih: cene, dobički, zaposlovanje in razvoj. Ob privatizaciji vode je videti dvig cen, dobiček za managerje ter manj stabilno zaposlitev za delavce. V večini držav v razvoju se je pojavil trend raznišljanja, da ta vodni sektor spada pod odločanje na lokalnem nivoju, ne pa, da je podvržen globalizaciji in tržni moči. Kako močno je nasprotovanje tovrstni privatizaciji, se kaže, da je opozicija razvita ne samo v državah razvoja, temveč tudi v državah z visokimi prihodki. To lahko podkrepimo tako, da omenimo nemški parlament, ki je leta 2003 v sodelovanju z zveznimi deželami podal odlok, ki nasprotuje kakršnemu

koli predlogu Evropske komisije, ki je pod vplivom GATS – General Agreement on Trade in Services s strani WTO-ja in bi omogočal privatizacijo vodnih virov tujemu zasebnemu sektorju (Hall in drugi 2005, 292).

4.1 Primer privatizacije vodnih virov

4.1.1 Bolivija – Cochabamba

Spremembe v Boliviji so se pričele v 70. letih, ko je vlada pričela pristopati k reformni politiki na področju javnega sektorja, kamor sodi tudi upravljanje z vodnimi viri ter odpadnimi vodami. Prvi resnejši koraki v to smer so se začeli s tako imenovano drugo generacijo reform oz. z izvedbo t. i. nove ekonomske politike, v času vlade Sanchez de Lozada, to je obdobje med letoma 1993 in 1997. Tovrstna reforma je bila neke vrste popravek prejšnjih reform, ki naj bi prinesle večje spremembe v socialni sferi. Multilateralne agencije so se nagibale k pripravi splošne zakonodaje oz. uredbe, ki bi omogočala nastanek organa upravljanja z viri, hkrati pa bi glas ljudstva bil omogočen preko neke druge opcije, kot je npr. organizacije uporabnikov storitve ali preko drugega zasebnega sektorja. Glavni namen pa je zmanjšati vlogo države pri regulaciji in nadzorom nad upravljanjem z državnimi viri oz. sredstvi (Assies 2003, 16).

V letu 1994 se je ustanovila t. i. Sistema de Regulacion Sectorali (v nadaljevanju: SIRESE), ki je bila zadolžena za oblikovanje sistema superintendencias – nadzorno telo – za nadzor področij naravnih monopolov. S tem pristopom je Bolivija omogočila prehod »ekonomske« funkcije države na zasebni sektor, regulativno vlogo pa so držale novoustanovljene superintendencie. Neodvisnost odločanja pri nadzoru in regulaciji je v organu zagotovljena tako, da so člani predlagani s strani Senata, potrdi pa jih predsednik. Njihov mandat je daljši in ne sovпада s predsednikovim, finančna neodvisnost pa je zagotovljena z izdajo dovolilnic družbam, ki spadajo pod nadzor organa (Assies 2003, 16).

V času reform so se pripravljale različne spremembe zakonov, ki so povezane z državnimi sredstvi oz. lastnino, med drugim tudi predlog spremembe zakona o vodi v letu 1998, ki pa je naletel na odpor domoljubov, nevladnih organizacij ter združenja kmetov, ki so nastopili pod skupnim imenom Nacionalni tehnični odbor za vodo, njihova podlaga oz. temelj nasprotnih mnenj pa sta bila ustava ter besedilo ILO konvencije št. 169. Bolivijska vlada je sicer zaustavila predlog zgoraj omenjenega zakona, hkrati pa leta 1998 spretno sprejela zakon o tekoči vodi ter komunalnih storitvah, ter tako omogočila upravljanje z

državnimi viri zasebnim družbam (Assies 2003, 16). Sprejetje tovrstnega zakona je konec leta 1999 omogočilo, da je družba Aguas del Tunari (hčerinska družba ameriške korporacije Bectel in Edison) kot edina kandidatka pridobila koncesijsko pogodbo o upravljanju z vodnimi viri ter komunalnimi storitvami v mestu Cochabamba za obdobje 40 let. Zaradi neznanja oz. neizkušenosti takrat novonastalega regulatornega organa (superintendencia) je koncesijska pogodba omogočala upravičencu ekskluzivne pravice nad vodnimi viri, kar je pomenilo nadzor nad vsemi javnimi vodnjaki ter omejitev pridobivanja vode na alternativni način, to pa je za manjše kmetovalce pomenilo katastrofo (Sjolander Holland 2005, 23–26). V času, ko je z vodnimi viri pričel upravljati koncesionar, je regija, kjer leži Cochabamba, doživela veliko socio-ekonomsko preobrazbo, saj se je po zaprtju rudnikov ter omejitvi pridelave maka v 80. letih populacija iz ruralnih območij pričela seliti v Cochabambo ter njeno obmestje. To je pomenilo v roku 15 let porast populacije iz približno 205.000 na 414.000 prebivalcev do leta 1992. Ob podelitvi koncesijskega dovoljenja je bil v Cochabambi omogočen dostop pitne vode (potable water – pitna voda, voda iz pipe) 57 % prebivalstva, komunalne storitve pa 48 %. Ostali prebivalci so se morali zadovoljiti z alternativami, kot so pomoči organizacij, dostava s cisternami ter vodnjaki (ki jih je med 5–7.000), ki so vrtani s strani nevladnih organizacij, cerkve ali državne agencije (Assies 2003, 19). Pomanjkanje vodnih virov je pestil že SIRESE, ki pa se je osredotočila na kratkoročne rešitve z različnimi vrtinami v okoliški regiji. Slednje je povzročilo zgolj negotovanje ostalih lokalnih prebivalcev, saj je kot posledica novih izvrtin pomenila osušitev vodnjakov za lastno uporabo ter uporabo v agroživilske namene. S tem mankom vodnih virov ter z zastarelo vodovodno mrežo se je moral spoprijeti tudi Aguas del Tunari, čigar projekt je bil pridobiti vodo iz zajetja, oddaljenega 40 km, za kar je za zagotovitev finančnih sredstev pričela z odpuščanji ter dvigom pristojbin za dostop do pitne vode. Cena se je primerjalno z mesečno plačo 80 \$ dvignila toliko, da je lahko posameznik za plačilo vode namenil $\frac{1}{4}$ plače, medtem, ko je priključnina na omrežje stala krepko čez mesečno plačo (Sjolander Holland 2005, 23–26). Zaradi popolne odpovedi Superintendencie pri regulaciji ter omejitvah pri zagotavljanju osnovne dobrine prebivalstvu Cochabame ni ostalo drugega, kot da se tovrstni ekonomski politiki koncesionarja uprejo.

S koncem zime ter v začetku pomladi leta 2000 je bilo izvedenih več protestov javnosti proti Aguas del Tunari, ki jih je vodil Oliviera Oscar. Po januarskih protestih je t. i. regulatorni organ pristal na pogajanja z javnostjo in na znižanje cen na raven, sprejemljivo za potrošnike v Cochabambi ter v vnovičen pregled pogodbe s koncesionarjem. Zgolj

nekaj dni po sestanku je bil napovedan dvig cen, kar je povzročilo izgrede v mestu Cochabamba. Za umiritev situacije je morala posredovati policija ter vojska, to pa ni prineslo drugega kot eno smrtno žrtev ter večje število ranjenih protestnikov. Posledično se je pričelo krepiti število nasprotnikov takratne ekonomske politike oz. politike upravljanja z vodnimi viri, zato je Superintendencia bila primorana razveljaviti pogodbo s koncesionarjem Aguas del Tunari ter upravljanje z vodnimi viri vrnila javni vodni službi (Sjolander Holland 2005, 23–26).

4.1.2 Poskus privatizacije v Nemčiji – Berlin

Težava zagotavljanja vodnih virov v Nemčiji, v našem primeru je to mesto Berlin, se pojavi sprva po prvi svetovni vojni, bolj odmevno pa tudi po drugi svetovni vojni ter delitvi Berlina na vzhod in zahod. Težava ni nastala v kakovosti vodnega sistema, temveč v delitvi sistemov na vzhod in zahod. Tako se je izkazalo, da je vzhodni del Berlina imel na voljo približno 700.000 m³ vode na dan za oskrbo približno 1,2 milijona ljudi, medtem ko se je zahodni del Berlina moral zadovoljiti s 600.000 m³ vode na dan za 2,1 milijona prebivalcev. Praksa je pokazala, da se zahodni del Berlina ne more zanesti na oskrbo z vodo z vzhoda, zato so pričeli z renoviranjem vodnega omrežja ter vzpostavitev bolj učinkovitejšega pridobivanja vode. Konec 70. let je Zahodni Berlin proizvedel za 227 % več vode kot leta 1949. Tudi vzhodni del ni zaostajal ter po letu 1949 precej okreplil vodno omrežje, a je tudi res, da so bili finančni viri nekoliko omejeni pri obnovi, kar se je najbolj pokazalo šele leta 1990 ob združitvi obeh delov Berlina s tem pa tudi vseh omrežij (vodno, komunalno, električno in plinsko). Šele z združitvijo vodnih omrežij se pokažejo kapacitete oziroma zmogljivosti zagotavljanja vodnih virov, saj glede na infrastrukturo leta ni bila nikoli v polni meri izkoriščena (Moss 2009). To je pomenilo, da je vzhodni WAB predal upravljanje zahodnemu Berliner Wasserbetriebe (BWB). Od leta 1990 dalje je bila velika težava finančna luknja občine, ki jo je povzročil bankrot Bankegesellschaft, v lasti Berlina, zaradi česar je bila občina primorana pričeti privatizacijske postopke javnih družb. Zagovornici tovrstnega reševanja proračuna sta bili CDU (Krščanski demokrati) ter SPD (Social demokratska stranka), ki sta kot koalicijski partnerici leta 1994 omogočili spremembo statusa družbe tako, da je pričela delovati pod zasebnim pravom. Slednje je omogočilo isti koaliciji, da v letu 1999 proda 49,9 % delež družbe BWB za 1,6 mrd € družbi RWE ter Vivendi. To je pomenilo novo oblikovan holding družb, ki jih sestavljajo BWB in druge družbe ki se ukvarjajo s storitvami na področju vodnih virov in odpadnih voda (Lanz in Eitner 2005). S 83 milijonskim

dobičkom so se leta 1997 najboljše odrezale družbe upravljanja z vodami, kar je upravitelju Land Berlinu prineslo dober prihodek. Po delni privatizaciji pa se je to spremenilo. Navkljub temu da je bila večinska delnica na strani Land Berlina, sta RWE in Veolia pridelali 287 milijonski profit iz t. i. BWH, medtem pa je občinska družba poslovala z 10 milijonsko izgubo. Razlog je bila skrivna pogodba konzorcija, ki govori o t. i. principu $R + 2$, ki pomeni zagotovljen profit = vračilo + 2 %. Tovrstna pogodba je pomenila tudi dvig cen, ki so v letu 2004 narastle za kar 15,3 % (wasserinbuererhand spletna stran). Posledice delne privatizacije so prinesle skupen upad investicij v infrastrukturo za približno 500 milijonov € v obdobju od leta 1997 do 2002, zahteve po investicijah pa je zahtevala okoljska politika Berlina, predvsem na področju priklopa na odpadne vode, nadgradnje čistilnih naprav za odpadno vodo in nadgradnje cevovodov in postaj za črpanje vode. Investicijski plan BWB za 10 let je znašal 2,5 €, kar je nezadostno za stalno oskrbo infrastrukture, to pa dolgoročno pomeni propadanje vodnega ter kanalizacijskega sistema, saj plan 1 % obnove celotnega vodnega omrežja pomeni, da bi morala infrastruktura zdržati 100 let, v najboljšem primeru pa se je izkazalo, da je doba takega sistema okoli 75 let. Podobna situacija je tudi na področju odpadnih voda, ki bi zaradi ne vzdrževanja infrastrukture pomenila mnogo večjo škodo Berlinu zaradi samega sistema zbiranja pitne vode. S tega razloga so okoljske pristojnosti izdale uredbo o samokontroli za BWB z razlogom zagotovitve stalnega pregleda infrastrukture (Lanz in Eitner 2005, 13).

V kolikor se poleg vseh stroškov vrnemo na cene storitev zagotavljanja vodnih virov, se le-te niso spremenile do leta 2004, saj so bile po pogodbi zamrznjene. Takoj, ko je bilo mogoče, v letu 2004, so cene poskočile za 15,1 %, načrtovan dvig za 30 % pa je bil umaknjen zaradi političnih razlogov. Vsako naslednje leto so se cene dvigovale, in sicer 5 %, nato pa še za 2 ter 3 % z glavnim ciljem doseči povišanje za 30 % do leta 2008 na pram z letom 2003. Glavni razlog za tovrsten dvig cen je bila pogodba za RWE in Veolia, ki govori o fiksnem letnem prihodku.

Dogajanje v zvezi z vodnimi viri je budno spremljalo prebivalstvo Berlina, ki je po vseh dogodkih v zvezi z investicijami, skrivnimi pogodbami ter stalnim dvigovanjem cen storitev, februarja 2011 pod organizacijo imenovano Berlin Water Table, izvedlo referendum za odprtje skrivnih pogodb. Navkljub 25 % kvorumu, ki je potreben za izvedbo referenduma, so skupaj zbrali 665.713 glasov za javno objavo pogodb med RWE/Veolia in BWB, to pa je pomenilo 27 % vseh možnih glasov in več kot dovolj za to, da je bil referendum uspešen (Socialist Equality Party 2011). Z odprtjem pogodb je

bilo ugotovljeno, da so se storitve oskrbe z vodo podražile za kar 18 %, kar pa je v nasprotju z nemško zakonodajo. Na podlagi tega ter hudih pritiskov s strani javnosti se je takratna koalicija social demokratov ter konzervativcev odločila popustiti ter pričeti s postopkom remunicipalizacije (ponovno v javno dobro). RWE je v nasprotju z mnenjem partnerice po pogodbi Veolie v letu 2012 prodal svoj 25 % delež t. i. Berlinski upravi za vodo, leta 2013 pa je enako storila še Veolia. Skupaj sta družbi s prodajo prejeli 1,2 mrd € (Petitjeam 2013). Navkljub zmagi pa ostaja grenek priokus, saj se sama struktura BWB ne bo spremenila, družba bo ostala profitno orientiran holding, poleg tega pa se bo preko izdanih računov za oskrbo s pitno vodo pokrili 30 letni kredit, s katerim je bil plačan odkup delnic RWE in Veolie. Zaradi visokih cen je zvezni urad odredil znižanje cen za 15 %. Da bi se ognili določenim pravnim postopkom, pa je določeno, da se tarifa zniža za 6 % v letu 2015, kar pa pomeni dodatno ekonomsko breme, zato se je Senat odločil za varčevanje na račun znižanja delovnih mest za 10 % ter nižanja investicij v infrastrukturo (Terhorst 2014).

4.2 Ukrepi za preprečitev privatizacije vodnih virov v Sloveniji

Upravljanje z javnim dobrim, kot smo ga opazili na primeru Bolivije in Nemčije, v Sloveniji na področju vodnih virov ne poznamo. Tovrstno upravljanje je pravzaprav t. i. New Public Management, teorija upravljanja, ki se je pričela uveljavljati v javnem sektorju nekje v 80. in 90. letih 20. stoletja. Poglavitni cilj novega modela upravljanja je umik države iz organizacije oz. družbe, to pa se odraža s privatizacijo ter drugimi oblikami tržnih pogodb (koncesijska dovoljenja, javno zasebna partnerstva) (Kokelj 2012). V letu 2005 se je največja polemika o uporabi tovrstnega sistema upravljanja v Sloveniji razvila na področju zagotavljanja zdravstvenih storitev, posebej izpostavljen raven pa je primarno zdravstvo. Skrb je vzbudilo hitro in netransparentno podeljevanje koncesijskih dovoljenj, ki so jih mediji označili kot t. i. »divja privatizacija« (Kokelj 2012). To je bil povod za bolj aktivno delovanje nevladnih organizacij s področja sprememb upravljanja javnih zavodov oz. storitev, ki so zavzela stališče za ohranitev upravljanja s strani države oz. samoupravne lokalne skupnosti. Moč tovrstnih organizacij se odraža skozi medijsko podporo, izvira pa pravzaprav iz njenih članov, saj v večini ti veljajo za strokovnjake s posameznih področij.

Evropska komisija je z 20. 12. 2011 v predloged Svetu EU ter Evropskemu parlamentu podala predlog direktive o koncesijskih pogodbah. Eden izmed poglavitnih razlogov za

sprejem direktive je zagotovitev transparentnosti in enake obravnave za vse ekonomske postopke, katerih vrednost koncesijskih pogodb bi presegala vrednost 5.000.000 EUR. S tovrstno ureditvijo naj bi predvsem majhne in srednje družbe imele možnost konkuriranja na t. i. notranjih trgih (trgih posameznih držav članic), hkrati pa bi se s tem omogočilo državljanom EU bolj kakovostne in cenejše storitve (Evropska komisija 2011). Ena izmed prvih držav, ki je predlog sprejela, je bila Slovenija, februarja 2012, medtem ko so se nekatere druge evropske države od predloga distancirale, glavni razlog pa so navedle možnost podelitve koncesijskega dovoljenja za upravljanje z vodnimi viri drugim, zunanjim podjetjem, kot so giganti Suez in Veolia. Lizbonska pogodba je omogočila t. i. Evropsko državljansko pobudo, ki jo je izkoristila nevladna organizacija Right2Water in zbrala skoraj 2 milijona podpisov proti predlagani direktivi. Na podlagi pobude je Evropska komisija ponovno preučila predlog direktive ter le to korigirala tako, da je iz besedila izločila vodne vire.

Regulacija upravljanja vodnih virov je v Sloveniji v osnovi zagotovljena preko treh zakonov:

- Zakon o vodah (v nadaljevanju: ZV),
- Zakon o varstvu okolja (v nadaljevanju: ZVO),
- Zakon o gospodarskih javnih službah¹⁴ (v nadaljevanju ZGJS).

Zakon o vodah ureja področje upravljanja morja, podzemnih ter celinskih voda. Pristojnost države je, da upravlja z vodami in vodnimi viri, razen v primeru, kjer z zakonom naloge prepušča lokalni skupnosti (ZV, 1. čl.). Zakon o vodah v 2. odstavku 21. člena opredeljuje posebno rabo vodnega dobra na podlagi vodnega dovoljenja ali koncesije. S tega se moramo navezati na 125. člen ZV, ki zahteva pridobitev vodnega dovoljenja v primeru lastne oskrbe s pitno vodo ali oskrbe s pitno vodo, ki se izvaja kot gospodarska javna služba, ter na 136. člen ZV, pridobitev koncesijskega dovoljenja v primeru proizvodnje pijač in drugo gospodarsko izkoriščanje vode. Dodati je potrebno, da 149. člen Zakona o varstvu okolja določa obvezne občinske javne službe varstva okolja, kot so oskrba z vodo, odvajanje in čiščenje komunalne in padavinske odpadne vode ipd., objekti in naprave, potrebni za izvedbo javnih služb, pa so infrastruktura lokalnega pomena. Vlada sicer podrobno predpiše vrste dejavnosti v okviru javnih služb

¹⁴ Zakon o gospodarskih javnih službah se dopolnjuje z Zakonom o javno-zasebnem partnerstvu.

ter metodologijo za opravljanje javnih služb, občina pa je tista, ki zagotovi izvajanje javnih služb skladno s predpisi tega zakona ter predpisi, ki urejajo gospodarske javne službe.

Do določene meje oba zakona postavljata striktno regulacijo na področju koriščenja vodnih virov, vse do upoštevanja Zakona o gospodarskih javnih službah, ki omogoča občinam podeljevanje koncesijskih dovoljenj ter na ta način omogoča zasebnemu kapitalu dostop do vodnih virov.

Zaradi vse večjih pritiskov mednarodnih finančnih institucij, ki zahtevajo liberalizacijo trga javnih storitev, zgoraj omenjenega predloga direkcije ter manjka zaupanja v suverenost države oz. »vladarja«, se je zavednost pomena dostopa do vode, kot vsem enako dostopne naravne dobrine, v Sloveniji dvignila.

V letu 2013 so bile podane pobude, tako nevladnih organizacij kot posameznih poslancev za spremembo Ustave RS, na področju pravice do pitne vode. Prva resnejša pobuda je bila podana s strani Državnega sveta RS za dopolnitev 70. člena Ustave RS. Na pobudo poslanca Branka Goluboviča (poslanska skupina Pozitivna Slovenija) je skupina poslank in poslancev v letu 2014 vložila predlog dopolnitve Ustave RS, ki bi vsebovala novo določbo o pravici do pitne vode. Postopek dopolnitve Ustave je bil z razpustitvijo Državnega zbora še istega leta prekinjen (Državni zbor RS 2016a).

5 VEČNIVOJSKI VPLIV NA SUVERENOST

Delovanje ekonomskih mednarodnih organizacij ter integracijsko ekonomskih organizacij v povezavi s primeri držav ter njihovega upravljanja vodnih virov predstavlja podmeno, ki določa kriterij suverenosti države, moč družbe ter distanciranja države od določenih ekonomskih politik. To povezavo želimo prikazati na primeru zgoraj navedenih držav, kjer bomo kot makro nivo obravnavali organizacijsko strukturo oziroma sistem zagotavljanja vodnih virov ter vplive iz okolja, medtem ko se na mikro ravni posvetimo temeljnim raziskovalnim vprašanjem.

Bolivijsko gospodarstvo se je v 80. letih prejšnjega stoletja znašlo v hudi ekonomski krizi, katere povod je bila globalna energetska kriza. Rezultat krize je bil strm padec BDP na prebivalca, hiperinflacija je znašala okoli 700 %, fiskalna nestabilnost, padec investicij ter dvig brezposelnosti. V obdobju od leta 1971 do 1981 je imela država za več kot tri milijarde dolarjev zunanjega/tujega dolga (Singham 2015). Glede stanja v državi je bolivijska vlada vse bolj pogledovala proti ekonomskim mednarodnim organizacijam kot sta IMF in WB, ki pa sta ob zagotovitvi novih posojil ponudili tehnično pomoč ter zahtevo po reformi ekonomske politike, ki vsebuje tudi prestrukturiranje javnih družb. Bolivija je bila tako deležna različnih reform, razdeljenih v neke časovne okvire, ki so odraz delovanja posameznih vlad.

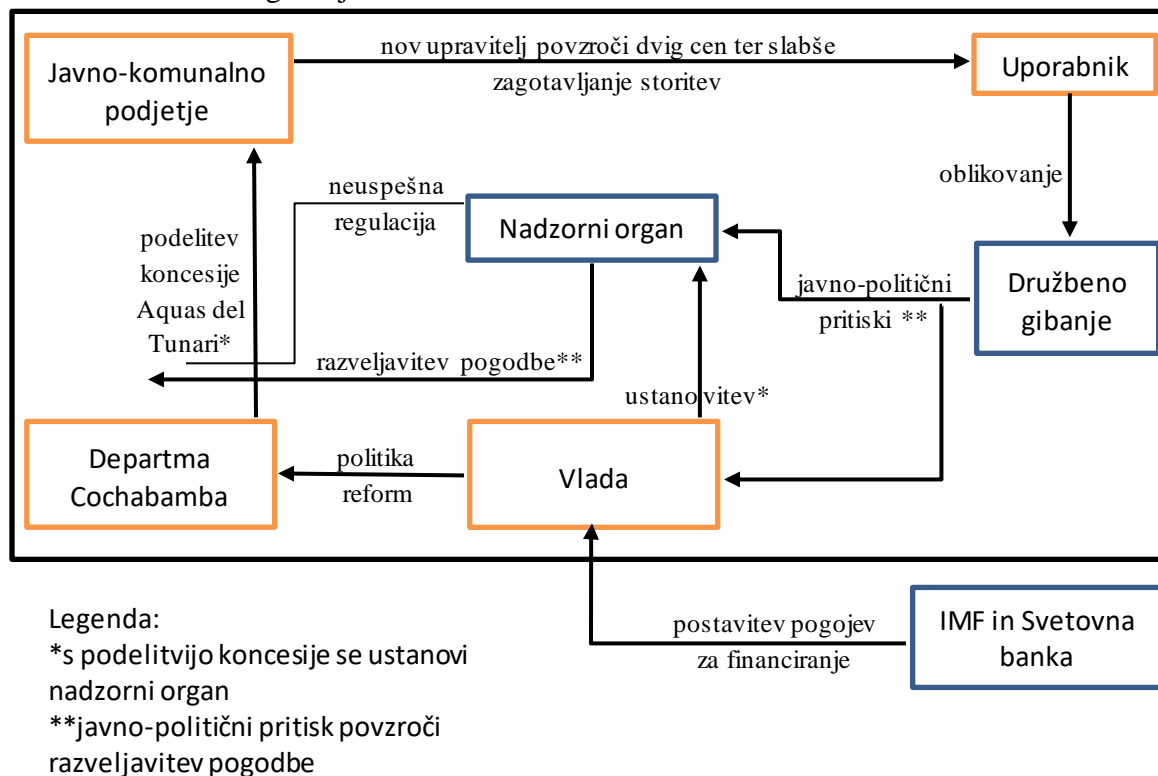
Prve pomembnejše spremembe je med leti 1985–1989 sprejela vlada predsednika Paz Estenssora, katere cilji niso bili zgolj stabilizacija ekonomije, temveč postavitve novega razvojnega modela, ki bi temeljil na tržni moči in zasebnih pobudah ter investicijah. Paket reform je vseboval fiskalno stabilnost, reformo davkov, liberalizacijo javnih dobrin in storitev, liberalizacijo mednarodnega trgovanja. Glavni igralci pri kreiranju politike so bili Vlada, ki jo je vodila stranka Unidad Democratica Popular (UDP), kongres z dvema opozicijskima strankama Movimiento Nacionalista Revolucionario (MNR) in Accion Democratica Nacionalista (ADN), socialna gibanja, gospodarske družbe in delavska združenja ter IMF (Jemio M. in drugi 2009, 79).

S spremembo vlade v letu 1989–1993 se je proces reform nekoliko upočasnil in nadaljeval šele z vlado Sanchez de Lozce v obdobju od leta 1993–1997, ko so se reforme dotaknile

pokojninskega sistema, sistema izobraževanja ter decentralizacije javne uprave. Poleg spremembe ustave in volilnega sistema ter zagotovitve neodvisnosti centralni banki pa se je pričela tudi politika t. i. delne privatizacije vseh pomembnejših državnih podjetij, med katere so spadala tudi javno-komunalna podjetja, zadolžena za oskrbo s pitno vodo ter upravljanjem z odpadnimi vodami. Izpostaviti moramo strukturo javno-politične družbe, ki jo sestavljajo predsednik, kongres, transnacionalne družbe, gospodarski sektor, regionalne korporativne skupine, mednarodne organizacije (IMF, WB in IDB) ter delavska združenja ter družbena gibanja (Jemio M. in drugi 2009).

Pri razlagi interakcij znotraj sistema zagotavljanja vodnih virov ter vpliva od zunaj si bomo pomagali s spodnjo sliko.

Slika 5.1: Sistem zagotavljanja vodnih virov v Cochabambi

S Sliko 4.1 si moramo predstavljati organizacijo ter njene sestavne dele. Organizacija je pravzaprav sistem, sestavljen iz elementov, kjer vsak element oddaja neki vpliv na drug element in se posledično dopolnjuje. Zavedati se je potrebno, da nobenega sistema ne moremo obravnavati kot sistem, ki je izoliran od večjega okolja. Scott (1987) pravi, da če se posvetimo zaprtosti sistema oz. izolaciji le tega, zamudimo bistvo organizacije/sistema, to pa je sledenje kolektivnih ciljev v moderni družbi.

Sistem zagotavljanja vodnih virov v Cochabambi je bil pred reformo sestavljen iz štirih ključnih elementov, katerih medsebojne aktivnosti so bile v različnih razmerjih, kar ni relevantno za naš primer. Ključni elementi predstavljajo vlado oz. oblast, departma Cochabambo, javno podjetje, ki zagotavlja vodne viri (poimenovano kot javno komunalno podjetje) ter uporabnika javnih storitev. Že v obdobju 1985 in 1989 se prične pojavljati zunanji igralec, ki vpliva na enega izmed elementov, predstavljenega sistema, svoj večji vpliv pa pokaže v obdobju vlade de Lozce, kjer se prične strukturne reforme tudi v javnem sektorju.

Suverenost Bolivije temelji na t. i. teritorialnih okvirih, to po Lasswellu pomeni, da so izpolnjeni trije izmed osmih elementov:

- država ima na določenem teritoriju najvišjo oblast,
- legalno moč, s katero vpliva na subjekt x, da izvede tisto, česar v drugih okoliščinah ne bi storil ter
- podrejenost subjektov nadzoru ter regulaciji (Lasswell 1963, 183).

S sklenitvijo sporazuma med IMF in Bolivijo, ki je za finančno podporo zahteval izvršitev določenih aktivnosti, pa preidemo na t. i. podrejenost države drugi politični enoti, zunanji avtoriteti, kar pomeni zmanjšanje suverenosti na teritoriju. Reforme, ki jih je zahtevala IMF od Bolivije pravzaprav pomenijo umik države pri nadzoru in regulaciji subjektov, kar je še eden izmed elementov suverenosti po Lasswellu (Lasswell 1963, 183). Na tej točki ugotovimo, da med vlogo države, močjo ter suverenostjo obstaja močna prepletenost.

Sistem se z reformo spremeni zgolj v strukturi, medtem ko naloge ostanejo iste. Nova elementa sta koncesionar ter nadzorni organ, ki pa ni odražal moči monitoringa in regulacije navkljub temu, da sta mu bila podeljena s strani države. Slaba korelacija med elementoma (koncesionarjem ter uporabnikom storitev) je povzročila krepitev »uporabnika storitev«, ki je preko družbenih gibanj pričel izvrševati pritiske na odločevalno telo. Omejevanje storitev, ki so eksistenčnega pomena, so prisilile družbo, da poveča svojo vlogo v javno-politični sferi. Če si nastali položaj predstavljamo nekoliko bolj plastično in se vrnemo na Helda (1989, 57), suverenost izhaja iz »suverene ga vladarja«, ki svojo moč črpa iz ljudstva. Kohezija moči, prava, delovanja in soglasja

predstavlja suverenost ljudstva, zato je uporništvu družbe zoper politiko zagotavljanja vodnih virov prisililo »vladarja«, da ukrepa proti zunanjim elementom ter njihovim zahtevam ter si tako poizkuša povrniti elemente, ki po Lasswellu sestavljajo suverenost.

Nemško mesto Berlin se je v letu 1990 znašlo v podobnih finančnih težavah kot Bolivija, zato se je v trendu takratne ekonomske politike odločilo za privatizacijo javnih družb. Akter, ki mu je bila podeljena moč odločanja v mestu Berlin, je bila koalicija strank SDP in CDU, ki je rešitev za zmanjšanje javnega dolga mesta videla v prodaji obrata za upravljanje z vodnimi viri (BWB) družbi RWE ter Vivendi (kasneje Veolia). Naložba obeh družb za 49,9 % delež obrata je znašala 1,6 mrd €, kar pa je pri podpisu pogodbe zahtevalo klavzulo o zaupnosti. Glede na padec investicij v infrastrukturo, ki so omogočale zgolj 1 % obnove celotnega omrežja na leto, lahko sklepamo, da je lokalni organ upravljanja izgubil moč regulacije in nadzora, kar bi lahko šteli kot umik države in posledično upad stopnje suverenosti.

Glede na Tabelo 4.1 ugotavljamo, da se posamezniki niso združili v družbena gibanja proti privatizaciji vodnih virov samo v Berlinu, temveč tudi v Potsdamu ter Münchnu. Glavne razlike se kažejo zgolj v sestavi »aktivne skupine«, ki večinsko v Berlinu zastopa nevladno organizacijo ter potrošnike.

Tabela 5.1: Javni odpor privatizaciji vode in energije

Država	Kraj	Leto	Rezultat	Izvršilno telo	Aktivne skupine
Bolivija	Cochabamba	2000	Ukinitev privatizacije	Odločitev vlade	S, P, L, N
Nemčija	Potsdam	2000	Ukinitev privatizacije	Odločitev občine	P, Ps
Nemčija	München	1998	Zavrnitev predlogov	Odločitev občine	S, P

Legenda aktivnih skupin:

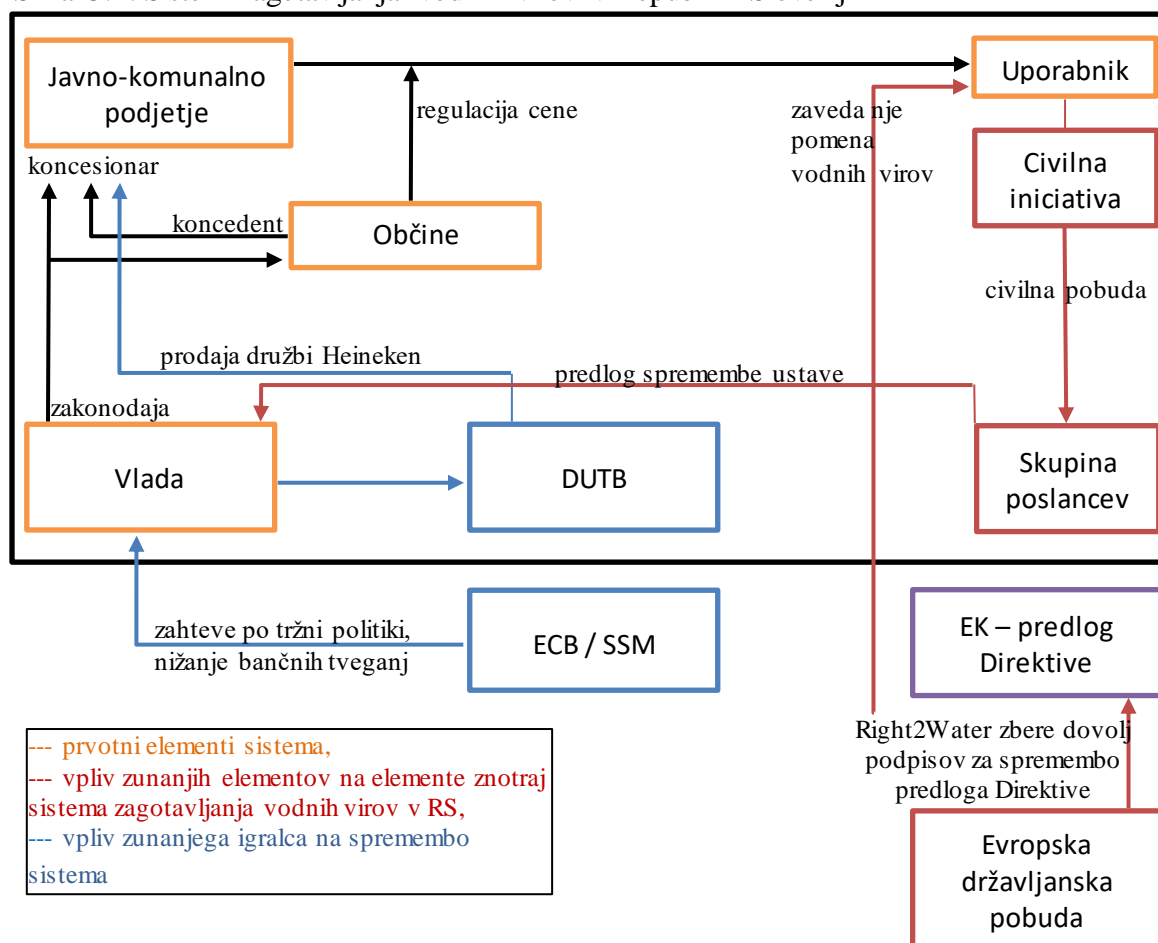
- S sindikati
- P potrošniki
- N nevladne organizacije
- Ps politične stranke
- L lokalna podjetja

Vir: Hall in drugi (2005)

Slednje se je v letu 2011 poslužilo direktne demokratične participacije, s katero so dosegli odpravo klavzule o zaupnosti, kar je rezultiralo preklic pogodbe z obema zasebnima družbama. Primer Berlina odraža visoko stopnjo ljudske suverenosti ter pomembnost države pri upravljanju z javnimi dobrinami. Govor o demokratičnem deficitu je v tem primeru nesmiseln.

Navkljub temu da Cochabamba velja za območje najodmevnejših »vojn« za pravico do vodnih virov, pa nikakor ne smemo zanemariti sprememb, ki se odvijajo v Evropski uniji in posameznih članicah. Ob pogledu na Sliko 4.2 in primeru Slovenije lahko kaj hitro ugotovimo, kako zelo zanimivi so vodni viri za integracijsko-ekonomske organizacije.

Slika 5.2: Sistem zagotavljanja vodnih virov v Republiki Sloveniji

Z vidika statusa suverenosti se moramo zavedati, da so se vse članice Evropske unije ob vstopu v to regionalno mednarodno organizacijo odrekle delu suverenosti¹⁵, kar se nanaša

¹⁵ I-1. člen Ustanovitev Unije v prvem odstavku pravi: »Na podlagi volje državljanov in držav Evrope, da gradijo skupno prihodnost, se s to ustavo ustanavlja Evropska unija, na katero države članice prenašajo

predvsem na zakonodajno vejo oblasti. Skladno s členom 288 Lizbonske pogodbe Unija svojo regulacijo vrši s predpisi, kot so uredba, direktiva, sklep, priporočilo in mnenje. Vsak izmed predpisov ima svojo moč vpliva na državo članico:

- uredba je za države članice v celoti zavezujoča ter se uporablja neposredno;
- direktive so namenjene točno določenim članicam, ki morajo na podlagi njih izpolniti določene cilje s sredstvi, ki jih izberejo same;
- sklepi so v celoti zavezujoči, lahko pa so namenjeni zgolj določenim državam članicam, medtem ko
- priporočila in mnenja Unije niso zavezujoča (Lizbonska pogodba 2007).

Nekoliko bolj posplošen pregled nad zagotavljanjem vodnih virov v Sloveniji predstavlja Slika 4.2, v kateri se moramo sprva osredotočiti na štiri igralce, Vlado RS, občine, javno-komunalna podjetja ter uporabnika. Na podlagi predpisov Vlade RS se je občinam podelila pravica za podeljevanje koncesijskih dovoljenj za upravljanje z vodnimi viri, a tudi pravica do izvrševanja nadzora ter regulacije nad javnimi komunalnimi podjetji. Zavzemanje za pravico do vodnih virov je v Sloveniji veljalo za nekaj samoumevnega, saj bi potencialno lahko na letni ravni bilo zagotovljenih 9350 m³ interne vode na prebivalca Slovenije (Agencija Republike Slovenije za okolje 2016). Odmevnejše zanimanje za vodne vire oziroma zavedanje o pomembnosti le-teh se je pričelo v letu 2011, ko je Evropska komisija novembra istega leta Svetu EU ter Evropskemu parlamentu podala predlog direktive o koncesijskih pogodbah, v katerega je bilo vključeno tudi področje voda, čeprav se je predlog uredbe pripravljaj že več let.

Problematiko predloga uredbe so nekoliko bolj izpostavili tuji mediji, predvsem v Nemčiji, Avstriji in na Nizozemskem. Zaradi straha nasprotovanja predlogu uredbe je Evropska komisija zavzela stališče, da z uredbo ne sili držav članic v privatizacijo javnih storitev s področja zagotavljanja vode in tovrstna direktiva pod nobenim pogojem ne vodi v privatizacijo vodnih virov. Navkljub tovrstnim trditvam je Evropska komisija preko t. i. Troike zahtevala od držav (Grčije in Portugalske), ki jih je močno prizadela gospodarska kriza, da privatizirajo vodne vire, saj naj bi bila to prava pot k stabilizaciji gospodarstva (Corporate Europe Observatory 2013).

pristojnosti za uresničevanje skupnih ciljev. Unija usklajuje politike držav članic zaradi doseganja teh ciljev in na način, svojstven skupnosti izvaja pristojnosti, ki so ji dodeljene» (Pogodba o ustavi za Evropo 2004).

Lizbonska pogodba je poleg vseh sprememb prinesla tudi možnost t. i. Evropske državljanske pobude, ki omogoča vsem »državljanom« Evropske unije možnost zahteve od Evropske komisije, da na podlagi svojih pristojnosti oblikuje področni zakonodajni predlog. Tovrstni način participacije je izkoristila t. i. organizacija Right2Watter, katere cilj je ozaveščanje o pomembnosti vodnih virov ter zagotoviti, da dosegljivost le-teh postane človekova pravica. Tako je 10. 9. 2013, po enem letu zbiranja podpisov, dosegla 1.884.790 glasov, ki so podprli nasprotovanje prenosa oz. prehoda upravljanja z vodnimi viri iz javnih v zasebne roke, kar pa je pomenilo tudi velik test, v katerem se je pokazal obstoj stopnje demokracije v Evropski uniji.

Na podlagi podatkov organizacije Right2Watter je Slovenija pri sodelovanju v Evropski državljanski pobudi presegla zahtevano kvoto 6000 glasov za 355 % (Right2Watter), sodelovanje javnosti na področju vodnih virov pa se je do leta 2016 okrepilo do te mere, da je nevladna organizacija Za Slovenijo za svobodo postala javno-politični igralec v procesu oblikovanja politike vodnih virov v Sloveniji. S tega sledi, da v nobeni izmed vzročnih držav ni mogoče zaslediti demokratičnega deficita¹⁶.

Pomembnost dostopa do vodnih virov, ki se je kazala zunaj meja države Republike Slovenije, je vplivala tudi na poslance iz različnih poslanskih skupin. Tako je skupina poslancev¹⁷ s prvopodpisano mag. Alenko Bratušek dne 17. 4. 2015 podala predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona (v nadaljevanju: UZ70). Predlog spremembe Ustave RS dopolnjuje 70. člen tako, da se v njem določi pravica do pitne vode ter omeji status družbe, zadolžene za upravljanje z vodnimi viri. Stališče skupine poslancev predlagateljev temelji na pridobljenih podatkih, ki projicirajo naraščanje potreb po energiji, življenjskemu prostoru, hrani ter vodi ter ex-post analizi že izvedenih privatizacij vodnih virov po svetu (Državni zbor RS, 2015).

¹⁶ Demokratični deficit pomeni nizko stopnjo participacije državljanov v procesu oblikovanja politik (Belc 2013).

¹⁷ mag. Alenka Bratušek, mag. Mirjam Bon-Klanjšček, Peter Vilfan, Jani Möderndorfer, Matjaž Han, Marija Bačič, Andreja Katič, mag. Bojana Muršič, Matjaž Nemec, Janko Veber, Luka Mesec, dr. Matej T. Vatovec, Matjaž Hanžek, Violeta Tomić, dr. Franc Trček, Miha Kordiš, Franc Jurša, Tomaž Gantar, Ivan Hršak, Marjana Kotnik Poropat, Marinka Levičar, Benedikt Kopmajer, Uroš Prikl, Primož Hainz, mag. Jana Jenko in Marija Antonija Kovačič (Državni zbor RS, 2015).

Postopek se je nadaljeval na Ustavni komisiji, kjer je bil predstavljen predlog s strani predlagatelja ter podana stališča poslanskih skupin, ki so predlog spremembe Ustave podprla. Tekom postopka na Ustavni komisiji je bila ustanovljena strokovna skupina, ki je marca 2016 predstavila ureditev pravice do pitne vode v mednarodnih aktih, nekaterih drugih državah ter slovenski pravni ureditvi. Slednja velja za precej liberalno, saj zakonodaja omogoča podeljevanje koncesij za upravljanje z vodnimi viri gospodarskim javnim družbam preko občin (Državni zbor RS 2016č). Glede na to da je bila Slovenija ena izmed prvih podpisnic predloga direktive o koncesijskih pogodbah, bi to pomenilo vzpostavitev močne konkurence pri ponudbah za pridobitev koncesijskih dovoljenj za upravljanje z vodnimi viri.

Strokovna komisija je tako na podlagi predlaganega besedila predlagateljev UZ70 ter stališč poslanskih skupin oblikovala predlog 70. a člen kot osnutek ustavnega zakona, ki se glasi:

- *da ima vsakdo pravico do varne pitne vode,*
- *da so naravni vodni viri naravno vodno javno dobro v upravljanju države,*
- *da naravni vodni viri služijo prednostno in trajnostno oskrbi prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev in v tem delu niso tržno blago,*
 - *da oskrbo prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev zagotavlja država preko neprofitne javne službe, tako da naravne vodne vire za ta namen izkorišča sama neposredno ali izkoriščanje prenese v neposredno opravljanje samoupravnim lokalnim skupnostim (Državni zbor RS, 2016č).*

Zgoraj predlagan zapis v Ustavo je potrdil tudi Državni svet, hkrati pa izpostavil pomembnost po zagotavljanju enakopravnega dostopa do vode ter enotne cene storitev za uporabnike. S tovrstnim zapisom v Ustavo se gospodarska svoboda do koriščenja vodnih virov ne bi zmanjšala, temveč gre zgolj za odstop prednosti oskrbi prebivalstva s pitno vodo oziroma uporabi vode za javni interes. Vlada Republike Slovenije se je s svojim stališčem o podpori predlogu za začetek postopka za spremembo Ustave z osnutkom UZ70 pridružila mnenju Državnega sveta.

Glasovanje o predlogu sklepa za dopolnitev 70. člena Ustave z osnutkom ustavnega zakona je potekalo 12. 7. 2016, kjer je bil predlog potrjen z 2/3 večino (Državni zbor RS 2016b). Temu je sledilo še glasovanje o stališču Ustavne komisije v celoti, ki so ga

poslanci potrdili s 66 glasovi za in 0 proti od 86 navzočih na glasovanju (Državni zbor RS 2016c). S pozitivnim zaključkom glasovanja je postopek prešel v drugo fazo obravnave.

Postopek vpisa pravice do vodnih virov v Republiki Sloveniji nam tako poda povsem drugačen pogled na vprašanje suverenosti, kot smo ga bili deležni v primeru Nemčije ter Bolivije. Ob uspešni drugi fazi zakonodajnega postopka bi zagotavljanje vodnih virov postalo del Ustave, najvišjega splošnega akta države, na katerega ne bi imele vpliv niti mednarodne organizacije. Slednje bi onemogočilo vpliv politike ECB, ki preko Enotnega mehanizma nadzora (SSM) korigira delo Nacionalne centralne banke ter posledično delo Družbe za upravljanje terjatev bank (v nadaljevanju DUTB).

Povezava med ECB in DUTB sega v leto 2012, ko je Republika Slovenija pripravljala zakon o t. i. »slabi banki«, za pomoč pri oblikovanju koncepta le-te pa je prosila ECB za mnenje. Zagotovitev likvidnosti sistemskih bank je bila tako pogojena odkupu slabih terjatev (P. Damijan 2013). Slednje je izvedla DUTB, ki je s tem omogočila normalno delovanje sistemskih bank, hkrati pa pridobila upravljavsko pravico nad terjatvami, med katerimi se je znašla tudi skupina Laško.

Primer skupine Laško je zanimiv zaradi Pivovarne Laško ter Pivovarne Union, ki imata na podlagi podeljenih koncesij pravico do upravljanja 12 vrtin za vodo (Mekina 2015), hkrati pa ima Pivovarna Laško dodatno koncesijo s strani občine Laško, da zagotavlja oskrbo s pitno vodo (Banjc Lubej 2013). Vpliv ECB se je pokazal v letu 2015, ko je DUTB prodala Pivovarno Laško nizozemski družbi Heineken, slednja pa je s tem pridobila pravice do upravljanja z vodnimi viri, saj so se s prodajo družbe prodala tudi koncesijska dovoljenja.

Slovenija in potek privatizacije vodnih virov predstavljata primer, v katerem je država že pred privatizacijo izgubila del suverenosti za dobro večje skupnosti, kar slednji pravzaprav omogoča kakršen koli poseg v zakonodajno ureditev upravljanja ne le vodnih virov, temveč vseh družbenih področij. S tem se kaže neka formalna moč zunanjih skupin elementov, ki preko sporazumov pridobijo superiornost nad državo (Lasswell 1963, 181). S Slike 4.2 je razvidno, da so se uporabniki zaradi možnih posegov v njihove »pravice« oblikovali v civilno iniciativo, ki je pričela s postopkom pritiska na vlado. Se pravi, da se moč družbe oblikuje glede na stališče, ki ga zavzame ob poskusu implementacije

določene politike, ne glede na to, da so svojo »moč« že podelili »vladarju«. V našem primeru družba jasno sporoča stališče do upravljanja z vodnimi viri in politiko zunanjih elementov označuje kot nelegalno. S poskusom vpisa pravice do vodnih virov v Ustavo se državo ponovno postavlja na mesto regulatorja in suverena.

6 ZAKLJUČEK

Na podlagi pregleda delovanja sistemov zagotavljanja vodnih virov v vzorčnih državah smo ugotovili, da je privatizacija eden izmed temeljnih delov neoliberalne politike, ki s svojimi aktivnostmi oblikuje nove elemente, ki z vključevanjem v okolje ali sistem sam vplivajo na njegovo obliko in delovanje. V temelju so si sistemi iz vzorca držav med seboj podobni in temeljijo na elementih vlade, ponudnika storitev ter potrošnika, glavne razlike pa se pokažejo pri elementih vpliva na tovrsten sistem. S postopkom privatizacije vodnih virov nismo pridobili zgolj podatka o menjavi lastniškega statusa ponudnika storitev oskrbe z vodo, ampak opis celotnega procesa, ki je bil za to potreben. Opis je projiciral tri pomembne zunanje igralce – IMF, Svetovno banko ter ECB. Slednje državam, ki so njihove članice, v želji za doseg določenih ugodnosti nalagajo izvedbo ekonomskih politik. Z željo po vedenju, na kakšen način nastajajo specifične ekonomske politike v mednarodnih organizacijah, smo se morali posvetiti njihovi sestavi in delovanju. Ugotovitve so nas pripeljale do tega, da države za implementacijo določene ekonomske politike glasujejo na podlagi pridobljenih kvot. Samo moč posamezne države članice smo izračunali preko Banzhafovega modela in ugotovili, da ekonomsko politiko zgoraj omenjenih mednarodnih organizacij oblikujejo države, ki so tržno najuspešnejše na mednarodni ravni.

Z jasno sliko o tem, kako se oblikuje posamezen vpliv na sistem zagotavljanja vodnih virov v vzorčni državi, smo si ponovno postavili vprašanje, ki išče korelacijo med vplivom neoliberalne politike na demokratični deficit ter upadom moči družbe. Vsi vzorčni primeri kažejo, da se družba umika obveznemu pogojevanju mednarodnih organizacij, ki v zameno nudijo dostop/konkurenčnost ali obstanek na trgu. Zaradi uporabe vodnih virov, ki so eksistencialnega pomena, smo dosegli tudi točko, ko se demokratični deficit in s tem moč družbe končata. V vseh primerih se pojavi t. i. deliberativna demokracija, ki je mogoče najlepše predstavljena za primer Slovenije. Gre za proces, v katerem družba izbira načine, s katerimi se bo spopadla z javno-političnim problemom in s tem poskrbi, da politika težje sprejme neko slabo odločitev, saj je bila preko razprav seznanjena o pozitivnih in negativnih posledicah odločitve.

Ugotovitve s prvega raziskovalnega vprašanja lahko brez težav povežemo z naslednjim, kjer se sprašujemo o vplivu neoliberalne politike na pomen suverenosti, skozi proces

privatizacije vodnih virov. Privatizacija vodnih virov je ena izmed zahtev neoliberalne politike, ki so jo države sprejele brez pripomb, saj so se tako kot pri prejšnjem vprašanju za doseg ciljev na mednarodnem trgu odrekle delu suverenosti. Primeri so pokazali, da je bila večina zaradi umika države oziroma zaradi deregulacije le te, ogoljufana s strani posameznikov, ki so sledili svojim interesom. Zato so rešitev našli v reorganizaciji ter ponovni podelitvi moči državi z namenom regulacije posameznikov in zagotavljanja teritorialne suverenosti.

Sledenje tematiki raziskovalnih vprašanj tekom celotnega magistrskega dela nam je omogočilo, da raziskovalno tezo »Z razvojem neoliberalne demokracije suverenost izgublja na pomenu. Tako z omejevanjem družbe pri javnih dobrinah, ki so eksistenčnega pomena, s strani posameznikov in njihovih interesov, povzročimo zavzemanje družbe za obuditev pomena suverenosti« lahko potrdimo. Slabo upravljanje vodnega sektorja po izvedeni privatizaciji v Cochabambi ter Berlinu je pripeljalo do negodovanja uporabnikov. Želja po vzpostavitvi normalnih pogojev za življenje je spodbudila zanimanje za politiko in posledično pripeljala do zavedanja o suverenosti na področju javnih dobrin.

Civilni družbi se je že uspelo zavarovati pred vsemogočno državo, tokrat pa opazamo, da bo kos tudi mednarodnim pritiskom trga vsaj v tistih primerih, kadar bo pod vprašajem omejevanje njihove lastnine in javnega dobrega. Rizman (2008) meni, da »ima civilna družba pred seboj še veliko priložnosti: in to tako v svetu že konsolidiranih demokracij kot tudi tam, kjer se ta v najboljšem primeru šele pojavlja na obzorju«.

7 LITERATURA

1. Alatri, Paolo. 1980. *Oris zgodovine moderne politične misli*. Ljubljana: Delavska enotnost.
2. Agencija Republike Slovenije za okolje. Dostopno prek: <http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/poro%C4%8Dila/poro%C4%8Dila%20o%20stanju%20okolja%20v%20Sloveniji/vode.pdf> (28. 8. 2016).
3. Balažič, Milan. 2010. *Teorije in modeli demokracije*. Ljubljana: FDV, študijsko gradivo.
4. Barthelemy, Fabrice, Mathieu Martin in Merlin Vincent. 2007. *On the performance of the Shapley Shubik and Banzhaf power indicators for the allocations of mandates*. Pontoise: Université de Cergy-Pontoise.
5. Bebler, Anton. 2007. *Uvod v evropske integracije*. Ljubljana: ULRS.
6. Belec, Maja. 2013. *Globalna civilna družba in demokratični deficit v mednarodni skupnosti: pogoji za vzpostavitev globalnega parlamenta*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_belec-maja.pdf (4. april 2016).
7. Bell, Daniel. 1992. Liberalizem v postindustrijski družbi. V *Sodobni liberalizem*, ur. Rudi Rizman, 231 - 250. Ljubljana: Krt.
8. Bobbio, Norberto. 1992. Stari in novi liberalizem V *Sodobni liberalizem*, ur. Rudi Rizman, 265 - 286. Ljubljana: Krt.
9. Bugarič, Bojan. 1996. Kritika neoliberalizma v vzhodni in srednji Evropi. *Kritika neoliberalizma* 92: 80-91.
10. *Corporate Europe Observatory*. 2013. The battle to keep water out of the internal market – a test case for democracy in Europe. Dostopno prek: <http://corporateeurope.org/water-justice/2013/03/battle-keep-water-out-internal-market-test-case-democracy-europe> (28. avgust 2016).
11. Dahl, A. Robert. 1997. *Uvod v teorijo demokracije*. Ljubljana: Krtina.
12. Damijan, P. Jože. 2013. *Kaj skrbi ECB glede slovenske slabe banke?* Dostopno prek: <https://damijan.org/2013/01/29/kaj-skrbi-ecb-glede-slovenske-slabe-banke/> (1. september 2016).
13. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sofia.

14. Deželan, Tomaž. 2014. Globalizacija. V *Osnovni pojmi in dileme državljske vzgoje: Prvi del*, ur. Matija Sardoč, 27–31. Ljubljana: I2 d. o. o.
15. Državni zbor RS. 2015. *Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona*. Dostopno prek: <http://imss.dz-rs.si/imis/64bcc2b8d14dd572d9f2.pdf> (1. september 2016).
16. --- 2016a. *Mnenje o predlogu za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona – pravica do pitne vode (EPA 463-VII)*. Dostopno prek: <http://voda.svoboda.si/wp-content/uploads/sites/2/2016/04/kon%C4%8Dno-mnenje.pdf> (28. avgust 2016).
17. --- 2016b. *Glasovanje o predlogu Sklepa za dopolnitev 70. člena Ustave z osnutkom ustavnega zakona*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/glasovanje?mandat=VII&seja=21.%20Redna&datumInCas=12.07.2016%2018:34:17> (1. september 2016).
18. --- 2016c. *Glasovanje o Stališču Ustavne komisije v celoti*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/glasovanje?mandat=VII&seja=21.%20Redna&datumInCas=12.07.2016%2019:51:10> (1. september 2016).
19. --- 2016č. *Poročilo k Predlogu za začetek postopka za spremembo Ustave RS z osnutkom ustavnega zakona (UZ70)*. Dostopno prek: <http://imss.dz-rs.si/imis/8b67452fe5b55263aec8.pdf> (1. september 2016).
20. Ernest. Petrič. 1980. Nekateri komparativni vidiki mednarodnih organizacij. *Teorija in praksa* 17 (9): 1120-34.
21. Evropska centralna banka. 2016. *Evropska in monetarna unija (EMU)*. Dostopno prek: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.sl.html> (29. avgust 2016).
22. Evropska komisija. 2011. *Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on award of concession contracts*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0897/COM_COM\(2011\)0897_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0897/COM_COM(2011)0897_EN.pdf) (24. avgust 2016).
23. --- 2014. *Evropska in monetarna unija*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/index_sl.htm (24. avgust 2016).
24. Ferfila, Bogomil, Mouw Calvin in Phillips Paul. 2011. *Slovenia and Canada: Economics, Politics and Labour*. Ljubljana: FDV.

25. Ferfila, Bogomil. 2006. *Metodološki preseki primerjalnih politik*. Ljubljana: FDV.
26. Friedman, Milton. 2011. *Kapitalizem in svoboda*. Ljubljana: Soleco.
27. Glade, William. 1991. *Privatisation of public enterprises in Latin America*. USA: International Center for Economic Growth.
28. Hall, David, Lobina Emanuele in de la Motte Robin. 2005. Public resistance to privatisation in water and energy. *Development in Practice* 15 (3–4): 283–301.
29. Held, David, McGrew Anthony, Goldblatt David in Parraton Jonathan. 1999. *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. California: Stanford University Press.
30. Held, David. 1989. *Modeli demokracije*. Ljubljana: KRT.
31. Heywood, Andrew. 2007. *Political ideologies: an introduction*. New York: Palgrave macmillan.
32. International Monetary Fund. 2013. *IMF Quota and Governance Publications*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/fin/quotas/pubs/index.htm> (21. avgust 2016).
33. --- 2016a. *IMF Members Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx> (21. avgust 2016).
34. --- 2016b. *IMF Executive Directors and Voting Power*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx> (21. avgust 2016).
35. --- 2016c. *How the IMF Makes Decisions*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/govern.htm> (21. avgust 2016).
36. --- 2016č. *IMF Lending*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/howlend.htm> (21. avgust 2016).
37. Jemio, M. Luis Carlos, Candia C. Fernando in Evia V. Jose Luis 2009. *Reforms and Counter-Reforms in Bolivia*. Inter-American Development Bank: Department of Research and Chief Economist.
38. Juan, Carlos Moreno-Brid, Esteban Perez Caldentey in Pablo Ruiz Napoles. 2004–2005. The Washington Consensus: A Latin American Perspective Fifteen Years Later. *Jurnal of Post Keynesian Economics* 27 (2): 345–365.
39. Katalinič, Maja. 2010. *Razmerja moči: država in neoliberalno gospodarstvo*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_katalinic-maja.pdf (4. april 2016).

40. Kingfisher, Catherine in Maskovsky, Jeff. 2008. The Limits of Neoliberalism. *Critique of Anthropology* 28 (2): 115–126.
41. Krašovec, Primož. 2011. Realna subsumpcija v hramu duha. V *Prihodnost znanosti. Neoliberalizem, univerza in politika sodobnega znanstvenega raziskovanja*, ur. Katja Kolšek in Tomaž Gregorc, 27–60. Novo mesto: Založba GOGA.
42. Kumar, K. Nersh. 2012. Water Privatisation: Causes and Consequences. *Golden Research Thoughts*, 2 (3): 1–7.
43. Lakičević, D. Dragan, Stojanović Božo in Vujačić Ilija, ur. 2008. *Teoretičari liberalizma*. Beograd: Službeni glasnik.
44. Lanz, Klaus in Eitner Kerstin. 2005. *D12: WaterTime case study – Berlin, Germany*. Hamburg: International Water Affairs. Dostopno prek: http://www.watertime.net/docs/WP2/D12_Berlin.doc (23. junij 2016).
45. Laruelle, Anick in Valenciano Frederico. 2000. *Shapley-Shubik and Banzhaf indicates revisited*. Alcante: Universidad de Alicante, Departamento de Fundamentos del Analisis Economico. Dostopno prek: <http://www.ivie.es/downloads/docs/wpasad/wpasad-2000-02.pdf> (21. avgust 2016).
46. Lasswell, D. Harold in Kaplan Abraham. 1963. *Powerty and Society: A Framework for Political Inquiry*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.
47. Leech, Deniss. 2002. *Voting pover in governance of the International Monetary Fund*. London: LSE Research Online. Dostopno prek: <http://eprints.lse.ac.uk/648/1/ANOR109Leech.pdf> (21. avgust 2016).
48. Lehto, Otto Ilmari. 2015. *The three principles of slassical liberalism (From John Locke to John Tomasi): A Consequentialist Defence of the Limited Welfare State*. Helsinki: Faculty of Social Sciences University of Helsinki. Dostopno prek: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155211/Lehto_KaytannollinenFilosofia.pdf?sequence=2 (8. 9. 2016).
49. *Lizbonska pogodba*. 2007. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=SL> (17. 8. 2016).
50. Locke, John. 1727. *The works of John Locke: vol. II*. London: A. Bettesworth, J. Pemberton in E. Symon.

51. Lubej Banjanc, Saša. 2013. Voda v Sloveniji je že »sprivatizirana«. *RTVSLO*, 14. februar. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/okolje/novice/voda-v-sloveniji-je-ze-sprivatizirana/302338> (1. september 2016).
52. Madison, James. 1787. *The Utility of the Union as a Safeguard Against Domestic Faction and Insurrection (continued)*. The Federalist no. 10. Dostopno prek: <http://www.constitution.org/fed/federa10.htm> (15. junij 2013).
53. --- 1788. *Conformity of the Plan to Republican Principles*. The Federalist no. 39. Dostopno prek: <http://www.constitution.org/fed/federa39.htm> (15. junij 2013).
54. Majchrzak, Ann. 1984. *Methods of Policy Research*. London: Sage Publications.
55. Margheritis, Ana in Preira W., Anthony. 2007. The Neoliberal Turn in Latin America: The Cycle of Ideas and the Search for an Alternative. *Latin American Perspectives* 34 (3): 25 – 48.
56. Marn, Urša. 2014. Privatizacija za telebane. *Mladina*, 5. december. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/162616/privatizacija-za-telebane/>
57. Matteucci, Nicola. 1999. *Novoveška država: izrazoslovje in pota*. Ljubljana FDV.
58. Mekina, Borut. 2015. Naša voda korporacijam. *Mladina*, 15. maj. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/166430/nasa-voda-korporacijam> (1. september 2016).
59. Mohasin, S. Khan in Sharma Sunil. 2003. IMF Conditionality and Country Ownership of Adjustment Programs. *The World Bank Research Observer*, 18 (2): 227 – 248.
60. Moss, Timothy, 2007, *Divided City, Divided Infrastructures: Securing Energy and Water Services in Postwar Berlin*. *Journal of Urban History* 35 (7): 923 – 942.
61. Nahtigal, Matjaž. 1996. Paradoksi privatizacije v vzhodni Evropi. *Kritika neoliberalizma* 92: 92 – 105.
62. Ornik, Janja. 2008. *Slovenija in maastrichtski kriterij po prevzemu evra*. Diplomsko delo. Maribor: Evropska poslovna fakulteta. Dostopno prek: www.epf.uni-b.si/Fediplome/Fpdfs/Fornikanja.pdf&rct=j&q=stabilnost%20denarne%20valute%20je%20po%20gojena&ei=VCPJzyDYWM4QbVwfnrCA&usg=AFQjCNHfHiwUiGDNOOr0PQBIfxLyF_sjktg&sig2=oZFZ6Cth6uEcEfQx1neb4A&cad=rja (5. december 2010).
63. Petitjean, Oliver. 2013. Water management: Berlin no longer wants Veolia. *Multinationals observatory*, 16. september. Dostopno prek: <http://multinationales.org/Water-management-Berlin-no-longer> (14. junij 2016).

64. Petrovič, Peter. 2008. *Politike evropske centralne banke*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_Petrovcic-Peter.PDF (5. december 2010).
65. Pikalo, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sodobna družba.
66. Posner, Eric in O. Sykes Alan. 2014. *Voting Rules in International Organisations*. Chicago: University of Chicago Law School. Dostopno prek: http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1448&context=public_law_and_legal_theory (23. avgust 2016).
67. Rizman, Rudi. 1992. Intelektualni temelji liberalizma. V *Sodobni liberalizem*, ur. Rudi Rizman, 15-29. Ljubljana: Krt.
68. ---. 2008. *Globalizacija in avtonomija: Prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
69. ---. 2014. *Odprte sociološke agende – globalizacija, demokracija in intelektualci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
70. Rousseau, Jean-Jacques. 2001. *Družbena pogodba*. Ljubljana: Krtina.
71. Ryan, Alan. 2012. *The Making of Modern Liberalism*. New Jersey: Princeton University Press.
72. Schleifer, James T, Gaber Slavko in Jardin Andre. 1997. *Tocqueville in demokracija: študije o »Demokraciji v Ameriki«*. Ljubljana: Krtina.
73. Scott W. Richard. 1987. *Organizations: rational, natural and open systems*. Englewood Cliffs (N. J.): Prentice Hall.
74. Singham, Nate. 2015. Bolivian Independence from the World Bank and IMF. *teleSUR*, 17. april. Dostopno prek: <http://www.telesurtv.net/english/analysis/Bolivian-Independence-from-the-World-Bank-and-IMF--20150416-0017.html> (14. junij 2016).
75. Sjolander Holland, Ann-Christin. 2005. *The Water Business: Corporations versus People*. London: Zed Books.
76. Socialist Equality Party. 2011. Referendum on privatisation of Berlin's water supply. *World Socialist Web Site*, 14. februar. Dostopno prek: <https://www.wsws.org/en/articles/2011/02/priv-f14.html> (23. avgust 2016).
77. Stražičar, Špela. 2004. *Informacijski tokovi, mediji in subjekt*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Strazisar-Spela.PDF> (22. avgust. 2016).

78. Svetličič, Marjan. 2004. *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://knjigarna.fdv.si/s/u/pdf/140.pdf> (14. april 2016).
79. Terhorst, Philipp 2014. Remunicipalisation in Berlin after the buy-back: From de-privatisation to demands for democratisation. *TNI*, 23 junij. Dostopno prek: <https://www.tni.org/en/article/remunicipalisation-in-berlin-after-the-buy-back#4> (24. avgust 2016).
80. Tičar, Bojan. 1996. Privatizacija javnega sektorja in evalvacija slovenske zakonodaje V *Privatizacija šolstva, zdravstva in kulture*, ur. Veljko Rus, 53–62. Ljubljana: FDV.
81. Tomislav, Tkalec. 2008. *Neoliberalna ideologija v delovanju svetovne banke in mednarodnega denarnega sklada*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Tkalec-Tomislav.PDF> (15. junij 2016).
82. Uredba (EU) št. 468/2014 Evropske centralne banke o vzpostavitvi okvira za sodelovnanje znotraj enotnega mehanizma nadzora med Evropsko centralno banko in pristojnimi nacionalnimi organi ter z imenovanimi nacionalnimi organi (okvirna uredba o EMN). Dostopno prek: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/celex_32014r0468_s1_txt.pdf (19. julij 2016).
83. Uredba Sveta (EU) št. 1024/2013 o prenosu posebnih nalog, ki se nanašajo na politike bonitetnega nadzora kreditnih institucij, na Evropsko centralno banko. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:287:0063:0089:SL:PDF> (19. julij 2016).
84. Varghese, K. George. 2016. India gest more voting rights in IMF. *The Hindu*, 29 januar. Dostopno prek: <http://www.thehindu.com/business/india-gets-more-voting-rights-in-imf-reforms/article8163827.ece> (22. avgust 2016).
85. Vodovnik, Žiga. 2015. *Demokracija kot glagol*. Ljubljana: Založba Krtina.
86. Waters, Malcom. 2001. *Globalization 2nd edition*. London: Routledge
87. Willem, Assies. 2003. David versus Goliath in Cochabamba: Water Rights, Neoliberalism, and the Revival of Social Protest in Bolivia. *Latin American Perspectives, Popular Participation against Neoliberalism* 30 (3): 14 – 36.
88. *World Bank*. Dostopno prek: <http://www.worldbank.org/> (24. avgust 2016).
89. --- 2014. *International Bank for Reconstruction and Development*. Dostopno prek: <http://www.worldbank.org/en/about/what-we-do/brief/ibrd> (24. avgust 2016).

90. Yin, K. Robert. 2003. *Case study research: design and methods*. London: Sage Publications Ltd.
91. Zalar, Boštjan. 1999. *Privatizacija in človekove pravice*. Ljubljana: FDV.